Voortgangsrapportage over 2025

Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026

Bron foto's: beeldbank Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Waddenzee werelderfgoed en Vissersbond

Versie: Definitief
Datum: 15 juni 2026
Opgesteld door: Femke Nijhof, Thura van der Schans en Floor de Vries (Infram B.V.)

Inhoud

1. Inleiding ... 4
2. Methodiek voortgang van de initiatieven en transities ... 4
3. Transities: Voortgang en mijlpalen ... 6
3.1 Transitie bereikbaarheid ... 7
3.2 Transitie kust ... 8
3.3 Transitie klimaatadaptatie Waddengebied ... 9
3.4 Transitie visserij ... 9
4. Initiatieven: Voortgang en mijlpalen ... 10
4.1 Voortgang ... 10
4.2 Initiatieven: Mijlpalen ... 11
4.3 Afgeronde initiatieven ... 14
4.4 Initiatieven: Aandachtspunten & Risico's ... 16
5. Voortgang algemene processen ... 17
5.1 Organisatie ... 17
5.2 Communicatie (UP28) ... 19
5.3 Kennishuishouding en Kennisagenda (UP24) ... 19
5.4 Monitoring en evaluatie (UP25 en UP26) ... 20
5.5 Evaluatie bekostiging Agenda waddengebied ... 20
5.6 Voortgang van de leidende principes voor handelen ... 21
6. Bevindingen en aanbevelingen ... 22
6.1 Bevindingen ... 22
6.2 Aanbevelingen ... 23
Bijlage 1 overzicht initiatieven en transities ... 25

1. Inleiding

Halverwege 2020 heeft het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BO Waddengebied/BOW) de Agenda voor het Waddengebied 2050 vastgesteld. De hoofddoelstellingen van de Agenda zijn:

- De Waddenzee: duurzame bescherming en ontwikkeling als natuurgebied, met behoud van het kenmerkende open landschap.
- Het Waddengebied: een veilig, vitaal en veerkrachtig gebied in 2050.

Deze Agenda voor het Waddengebied beschrijft de gezamenlijke ambities voor de Waddenzee en het Waddengebied. De vastgestelde ambities komen (nog) niet overeen met de huidige toestand in de Waddenzee en het Waddengebied. Het verschil tussen de ambitie en de huidige toestand vormt de opgave voor de partijen in het Waddengebied. De opgave pakken we onder andere op door aan de slag te gaan met vier transities en dertig initiatieven, zoals beschreven staat in het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026, welke samen met het doelendocument definitief is vastgesteld in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied op 23 februari 2023. Zie bijlage 1 voor het overzicht van alle initiatieven en transities.

Met de voorliggende voortgangsrapportage wordt, zoals vastgelegd in het Uitvoeringsprogramma, jaarlijks de voortgang van de transities en initiatieven in beeld gebracht. De voortgangsrapportage rapporteert over de voortgang van het proces, niet over de algehele doelrealisatie van het Uitvoeringsprogramma. Het opstellen van de voortgangsrapportage gebeurt met medeneming van het handelen volgens de leidende principes uit de Agenda. Het doel van deze voortgangsrapportage is partijen in staat te stellen het gesprek te voeren over geboekte successen, benodigde bijsturing of bijstelling, aandachtspunten en knelpunten. Daarnaast is een publieksversie gemaakt van de voortgangsrapportage, waarin beknopt de voortgang van de verschillende thema's uit het Uitvoeringsprogramma is opgenomen.

Over de toestand en trends van de Waddenzee en het Waddengebied wordt jaarlijks afzonderlijk gerapporteerd. Daarnaast toetsen we elke drie jaar de toestand van de Waddenzee en het Waddengebied aan de gestelde ambities. Dit gebeurt op basis van de toestand van de Waddenzee en de gestelde ambities uit de Agenda. Hiermee bepalen we de resterende opgave. In het hoofdstuk over monitoring en evaluatie wordt hier verder op in gegaan.

Motie De Groot en Dik-Faber

Voordat deze rapportage naar de Tweede Kamer is gestuurd, is deze besproken in het Omgevingsberaad Waddengebied (hierna: Omgevingsberaad / OBW) en vastgesteld in het BO Waddengebied van 15 juni 2026. Daarmee wordt ook gedeeltelijk invulling gegeven aan de Motie De Groot en Dik-Faber om jaarlijks te rapporteren over duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied én open landschap[1]. Een beeld van het doelbereik van de initiatieven op het totale programma wordt elke drie jaar gegeven (zie hierboven).

2. Methodiek voortgang van de initiatieven en transities

In het Uitvoeringsprogramma zijn vier transities en dertig initiatieven omschreven. Voor alle transities en initiatieven is voortgangsinformatie opgehaald bij de trekker van de transitie of het initiatief. Dit betreft informatie over de voortgang voor de periode 1 januari 2025 tot en met 31 december 2025. Daarnaast is informatie opgehaald over het vervolg en zijn de belangrijkste risico's met beheersmaatregelen in kaart gebracht. Indien er wijzigingen waren in het beoogde resultaat, kosten en capaciteit, initiatieftrekker en betrokkenen en in de bijdrage aan de doelen van de Agenda van het Waddengebied is deze informatie ook aangeleverd.

Deze voortgangsrapportage beschrijft de voortgang en adresseert opvallende zaken, zoals behaalde mijlpalen, afgeronde initiatieven en aandachtspunten (grote afwijkingen, ontwikkelingen).

[1] Kamerstuk 2020/21, 35 570 XII, nr. 93 (gewijzigde motie ter vervanging van die gedrukt onder nr. 75)

De voortgang van UP24 (kennis), UP25 en UP26 (beide over monitoring en evaluatie) en UP28 (communicatie) wordt toegelicht onder algemene processen.

3. Transities: Voortgang en mijlpalen

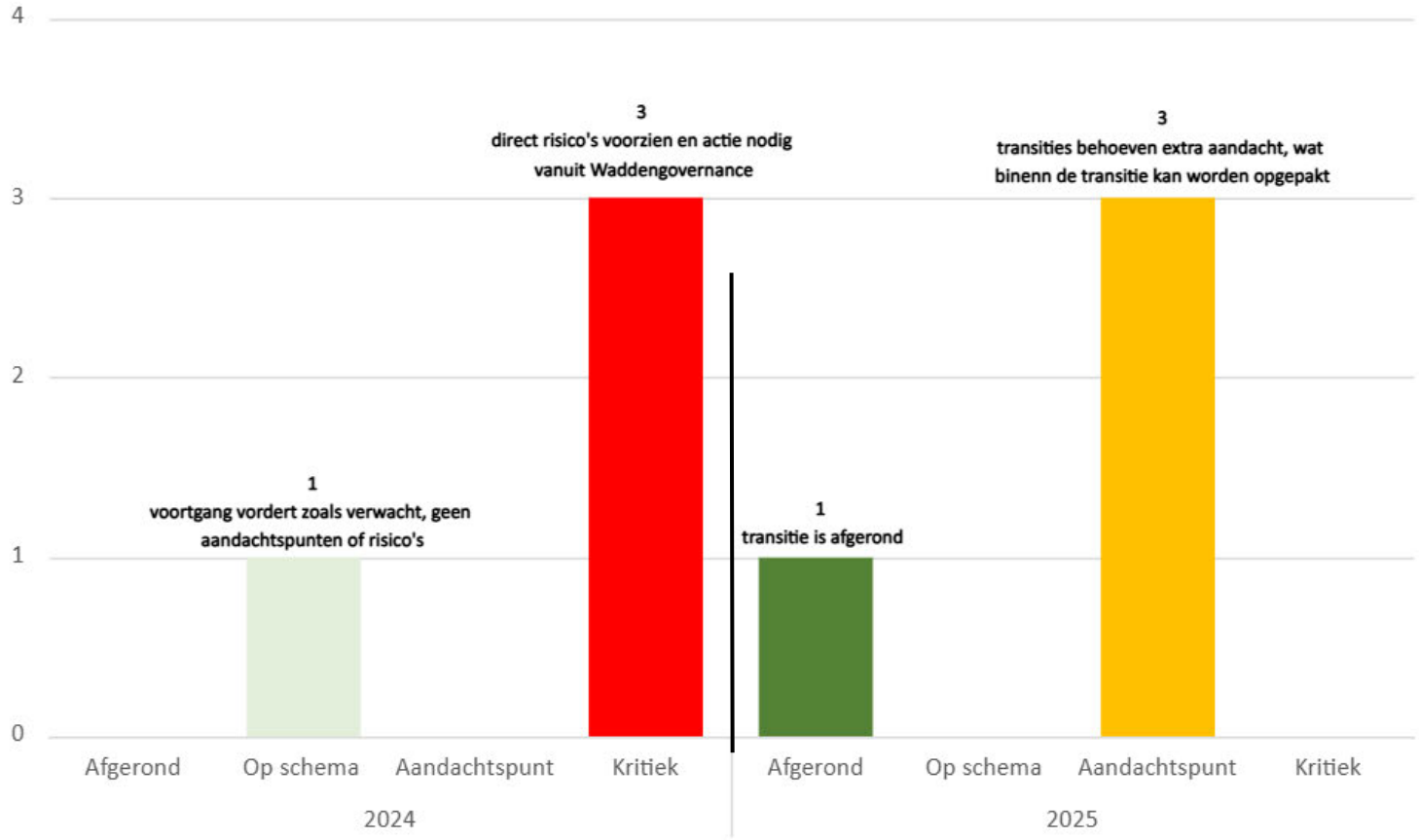
Bij het opstellen van het Uitvoeringsprogramma Waddengebied is geconstateerd dat er op enkele grote thema's meer nodig is dan de dertig initiatieven. Hier komen verschillende dilemma's en schuurpunten samen en dat vraagt dus om een andere aanpak. Het betreft de volgende vier transities:

- een goede en toekomstbestendige *bereikbaarheid* van havens en eilanden;
- een integrale ontwikkeling van de *kust;*
- balans tussen natuurkwaliteit en *visserij* in de Waddenzee;
- de meest wenselijke manier van *klimaatadaptatie* in het Waddengebied.

In 2023 is voor alle vier de genoemde transities afgesproken om op korte termijn een proces op te zetten dat perspectief schetst in de richting van de agendadoelen. Om hierop voortgang te boeken en naar een oplossing of perspectief toe te werken is een omslag nodig; een transitie. In het Uitvoeringsprogramma is afgesproken dat alle vier de transitiesporen een routekaart opstellen. Met deze routekaart wordt inzichtelijk gemaakt welke stappen op welk moment gezet moeten worden voor het slagen van de transitie. De transities zouden in 2023 een eerste versie van deze routekaarten opleveren. In 2023 zijn de transities er echter niet in geslaagd deze eerste versie op te stellen. In 2024 heeft de Transitie Bereikbaarheid de eerste versie op kunnen leveren. De Transitie Bereikbaarheid is op 27 november 2025 in het BOW vastgesteld. De transities Kustontwikkeling en Klimaatadaptatie zijn in 2025 gezamenlijk verdergegaan in de Routekaart plus. Een eerste versie van de Routekaart plus is eind 2025 voorgelegd aan het BOW en zal in 2026 nader worden uitgewerkt. De routekaart voor de Transitie Visserij is in 2025 nog niet beschikbaar, aangezien voor de garnalenvisserij nog wordt gewerkt aan een toekomstvisie, terwijl voor de mosselvisserij het addendum op het mosselconvenant als routekaart dient.

In Figuur 1 is de voortgang van de vier transities afgebeeld voor 2024 en 2025. Transities kunnen net als de initiatieven onderverdeeld worden in vier categorieën:

1. Afgerond (donkergroen): initiatieven en transities zijn afgerond;
2. Op schema (lichtgroen): voortgang vordert zoals verwacht en er worden geen aandachtspunten of grote onbeheersbare risico's voorzien;
3. Aandachtspunt (oranje): transities of initiatieven die extra aandacht behoeven, wat binnen het initiatief opgepakt kan worden;
4. Kritiek (rood): transities en initiatieven waar direct risico's worden voorzien en actie nodig is vanuit de Waddengovernance.

Figuur 1: Stand van zaken van de transities in 2024 en 2025. 2024: afgerond (0x), op schema (1x), aandachtspunt (0x), kritiek (3x). 2025: afgerond (1x), op schema (0x), aandachtspunt (3x), kritiek (0x).

Figuur 1 laat zien dat de situatie over het algemeen in 2025 verbeterd is ten opzichte van 2024. Men is erin geslaagd om in 2025 een transitie te laten afronden. De overige transities die in 2024 op kritiek stonden zijn in 2025 naar aandachtspunt verschoven.

3.1 Transitie bereikbaarheid

Het doel van de transitie Bereikbaarheid is om te komen tot een goede en toekomstbestendige bereikbaarheid van en naar de eilanden op de lange termijn. In 2023 is er gewerkt aan een eerste versie van de routekaart Bereikbaarheid Wadden, die is vastgesteld in het BO Waddengebied van januari 2024. In 2024 lag de focus op het opstellen en deels uitvoeren van een gezamenlijk plan van aanpak, gericht op coherente besluitvorming ten aanzien van duurzame mobiliteit, emissieloze overtochten en een bijdrage aan het natuurbeleid. Hiervoor zijn verdiepende onderzoeken uitgevoerd, beleidsinzichten per verbinding gedeeld en opties voor elektrisch varen en duurzame baggerschepen verkend. Er werd samengewerkt met het initiatief Ecosysteem-gericht baggeren (UP23).

In 2025 is de routekaart Bereikbaarheid inclusief vervolgacties definitief vastgesteld tijdens het BOW van 27 november. Hierin staat hoe Rijk en regio tot 2044 werken aan toekomstbestendige verbindingen. Er zijn belangrijke afspraken gemaakt over onder meer de elektrificatie van de veerboten naar de Friese Waddeneilanden, en de samenwerking tussen eiland- en kustgemeenten om de gehele mobiliteitsketen van en naar de vijf Waddeneilanden te optimaliseren. Tevens gaan opdrachtgevers (o.a. Waddeneilanden, kusthavens, Rijkswaterstaat) kijken hoe havens en vaargeulen meer emissieloos gebaggerd kunnen worden.

Het ministerie van IenW bereidt tegelijkertijd de aanbesteding van nieuwe concessies voor de veerdiensten van en naar de Friese Waddeneilanden voor. Ook worden

samenwerkingsovereenkomsten met de Waddengemeenten voorbereid, die naar verwachting in het eerste kwartaal van 2026 worden getekend. De samenwerkingsovereenkomsten dienen om de gebiedsontwikkeling te formaliseren en klaar te maken voor uitvoering. Voor de realisatie van de benodigde infrastructuur voor elektrische veerboten is €50 miljoen beschikbaar gesteld uit het Klimaatfonds, en wordt er samengewerkt met Rijkswaterstaat, de regio en netbeheerders.

3.2 Transitie kust

Langs de gehele (Vaste wal) Waddenkust spelen veel verschillende opgaven. Om al deze opgaven correct aan te pakken zijn integrale en toekomstbestendige keuzes nodig. Oftewel: een integrale aanpak van de volledige Waddenkustzone met alle betrokken partijen. De routekaart integrale kustontwikkeling is bedoeld om passende uitvoering te geven aan deze integrale aanpak.

In 2024 heeft een ambtelijke projectgroep, samen met partners uit de Waddenprovincies, het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, de Waddenkustgemeenten, Rijkswaterstaat, waterschappen en belangenorganisaties, de opgaven langs de gehele Waddenkust in beeld gebracht. Dit heeft geleid tot het document 'Naar een routekaart Integrale Kustontwikkeling' (versie 0.1), waarin de belangrijkste bestuurlijke, juridische en financiële kaders zijn geschetst die nodig zijn om te komen tot een integrale uitwerking van de kustopgaven. Vanwege de sterke inhoudelijke samenhang en overlap tussen de transities Integrale Kustontwikkeling en Klimaatadaptatie van de kust, hebben provincies en waterschappen in 2024 en 2025 gezamenlijk gewerkt aan een voorstel om deze transities samen te brengen. Dit heeft ertoe geleid dat in 2025 is besloten beide transities gezamenlijk voort te zetten in de Routekaart plus. Daarnaast is in 2025 het initiatief Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw (UP19) volledig opgegaan in de Routekaart plus. Dit betekent niet dat UP19 afgerond is, wel dat dit integraal wordt opgepakt met de transities integrale kustontwikkeling en klimaatadaptatie onder de noemer van de Routekaart plus.

Een eerste versie van de Routekaart plus is opgesteld als een richtinggevende praatplaat en vormt een eerste integrale kustvisie, waarin opgaven zoals dijkversterking, natuurontwikkeling, landbouw, verzilting en PAWOZ in onderlinge samenhang worden beschouwd. De routekaart is ontwikkeld als discussiestuk en bedoeld als eerste aanzet om toekomstige ontwikkelingen in de kustzone integraal vorm te geven. De routekaart is tot stand gekomen in samenwerking tussen provincies, waterschappen en de landbouwsector. Het vormt de eerste aanzet waarmee toekomstige ontwikkelingen in de kustzone integrale vorm kunnen krijgen.

De Routekaart plus beschrijft daarmee vooral een proces om te komen tot een integrale en klimaatadaptieve uitwerking van de Waddenkust, passend bij het dynamische karakter van het gebied en de specifieke kenmerken van verschillende kusttrajecten. Daarbij staat centraal dat doelen op het gebied van natuur, landbouw, waterveiligheid en leefbaarheid/brede welvaart in samenhang worden benaderd. Nog niet alle betrokken organisaties zijn in deze fase voldoende aangehaakt; dit krijgt in het vervolgtraject nadrukkelijk aandacht.

Eind 2025 is de eerste versie van de Routekaart plus voorgelegd aan het BOW. Uit het BOW is meegenomen dat de eerste versie van de Routekaart plus kan worden gezien als vertrekpunt voor verdere uitwerking. In 2026 wordt de Routekaart plus verder uitgewerkt. Daarbij wordt verkend of en hoe kan worden toegewerkt naar een gezamenlijk omgevingsprogramma voor de Waddenkust, dan wel naar samenhangende regionale uitwerkingen binnen provinciale omgevingsprogramma's of onder de NOVI. Een omgevingsprogramma biedt de mogelijkheid om integraliteit formeel te borgen, onder meer via een plan-MER en een passende beoordeling.

In het vervolgproces wordt de gewenste richting verder geconcretiseerd in samenspraak met de omgeving. Daarbij worden nadrukkelijk ook de Waddengemeenten en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat betrokken. De adviezen van het OBW worden expliciet meegenomen en de voortgang wordt periodiek teruggekoppeld binnen de Waddengovernance.

3.3 Transitie klimaatadaptatie Waddengebied

Eind 2023 is door de betrokken waterschappen een concept plan van aanpak vastgesteld, om te komen tot de routekaart klimaatadaptatie. In 2024 voerden zij de eerste (voorbereidende) stappen uit, resulterend in een procesvoorstel en -planning. Deze zijn ter kennisname aangeboden aan het BOW van december 2024.

De transities Integrale Kustontwikkeling en Klimaatadaptatie van de kust zijn verschillende onderwerpen, maar hebben ook samenhang. Vanwege deze inhoudelijke samenhang en overlap tussen de transities, hebben provincies en waterschappen in 2024 en 2025 gezamenlijk gewerkt aan een voorstel om ze samen te voegen. Dit heeft ertoe geleid dat in 2025 is besloten beide transities gezamenlijk voort te zetten in de Routekaart plus en hierin ook UP19 (Ontwikkelen zoetwaterstrategie voor de landbouw) te integreren. Bij de verdere uitwerking van de Routekaart plus in 2026 wordt onder andere aandacht besteed aan het anticiperen op verschillende klimaatscenario's.

3.4 Transitie visserij

De visserij heeft in voorgaande jaren te maken gehad met ontwikkelingen die een negatieve invloed hebben gehad op het voortbestaan, de bedrijfsvoering en de samenwerking binnen de sector. Hierdoor was de tijd nog niet rijp om de transitie zoals bedoeld in het Uitvoeringsprogramma Waddengebied volledig vorm te geven. In 2024 is er vastgesteld dat hat overleg over de transitie visserij naar tevredenheid is verlopen.

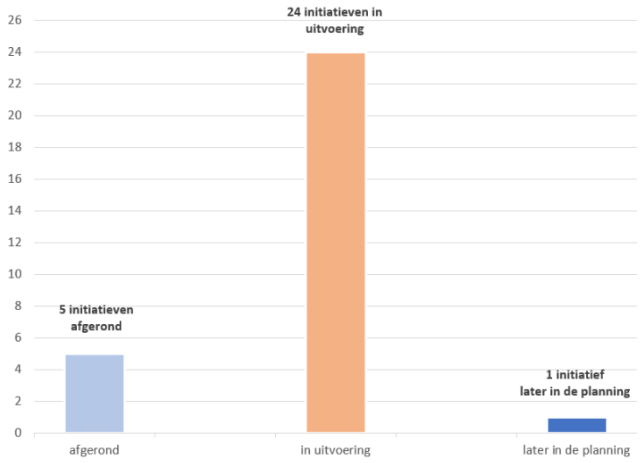
In 2025 zijn er concrete stappen gezet die onderdeel kunnen worden van een toekomstige routekaart. Zo is de saneringsregeling voor garnalenvisserij gepubliceerd, waardoor het aantal actieve garnalenvissers op de Waddenzee naar verwachting verder zal afnemen. Daarnaast neemt de sector deel aan gesprekken van overheden over een mogelijke uitbreiding van het gesloten gebied voor garnalenvisserij, terwijl voor de mosselvisserij soortgelijke processen doorlopend plaatsvinden binnen het mosselconvenant. Voor de mosselvisserij en -kweek geldt het addendum op het mosselconvenant als 'routekaart', waaraan de mosselsector al enkele jaren in afstemming met overheden en Natuur- en Milieuorganisaties werkt. Door de complexiteit van deze processen is het nog onzeker wanneer de routekaart volledig kan worden afgerond.

Voor 2026 ligt de focus op het zorgvuldig doorlopen van de lopende trajecten en het bewaken van de betrokkenheid van de visserijsector bij de overlegstructuren, via OBW. Voor de garnalenvisserij wordt gewerkt aan een toekomstvisie, waarvan de verwachting is dat deze in het eerste kwartaal van 2026 zal verschijnen, al blijft de planning afhankelijk van bestuurlijke en beleidsmatige besluitvorming. Belangrijk blijft dat de visserijsector niet te zwaar wordt belast met de verschillende lopende trajecten en overlegprocessen rond de transitie, zodat de afstand tot de overlegtafels, zoals OBW en BOW, niet toeneemt. Afhankelijk van de uitkomsten van de saneringsregeling, het mosselconvenant en de juridische procedures kan in 2026 worden bekeken hoe deze trajecten in een integrale routekaart visserij kunnen worden opgenomen.

4. Initiatieven: Voortgang en mijlpalen

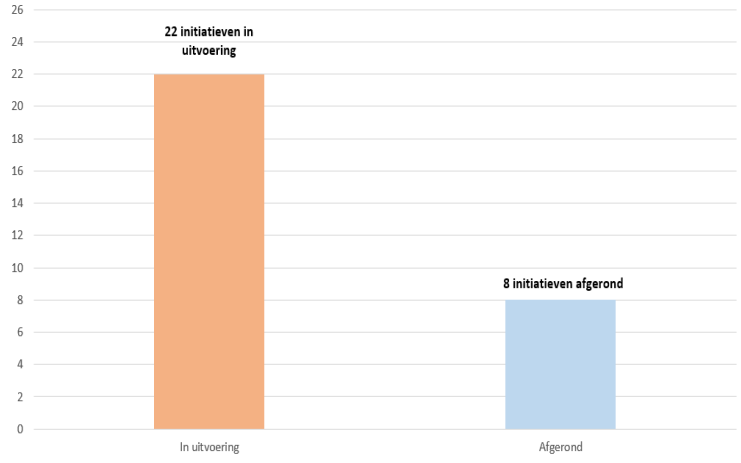
4.1 Voortgang

In Figuur 2 en 3 is de status van de initiatieven in respectievelijk 2024 en 2025 weergegeven. Op het moment van schrijven van deze rapportage zijn 21 van de 30 initiatieven in uitvoering (zie figuur 3). Negen initiatieven zijn inmiddels afgerond. De evaluatie van de planperiode en de ontwikkeling van een nieuw Uitvoeringsprogramma voor de volgende tranche (UP30) stonden vorig jaar nog op de status 'later in de planning', maar zijn inmiddels in uitvoering.

2024

Figuur 2: Status van de initiatieven op basis van vijf klassen in 2024: afgerond (5x), afrondende fase (0x), in uitvoering (24x), opstartfase (0x) en later in de planning (1x).

2025

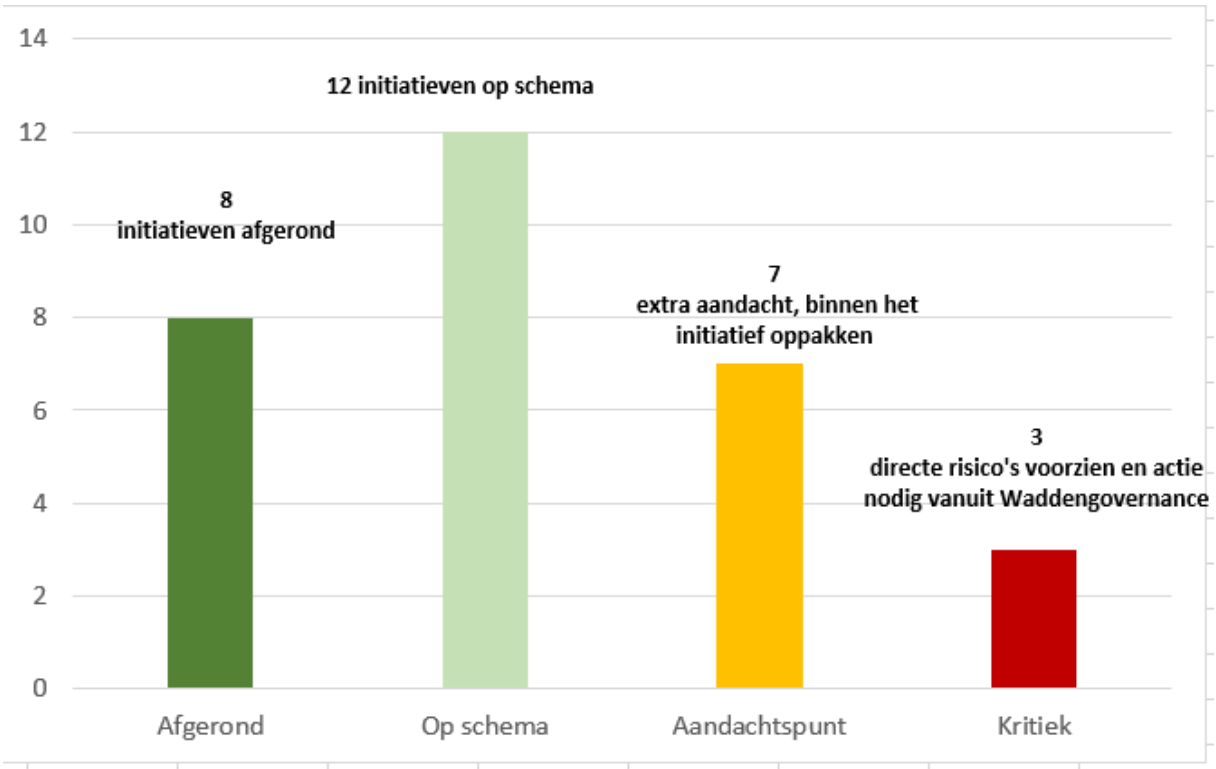
Figuur 3: Status van de initiatieven op basis van vijf klassen in 2025: afgerond (8x), afrondende fase (0x), in uitvoering (22x), opstartfase (0x) en later in de planning (0x).

Figuren 2 en 3 laten zien dat de voortgang groeit in 2025. De lichtblauwe balk geeft de hoeveelheid initiatieven aan die in totaal zijn afgerond. In 2023 waren dit er drie, in 2024 zijn er daar twee bijgekomen, wat het totaal op vijf bracht. Inmiddels zijn dat er eind 2025 acht. De oranje balk geeft het aantal initiatieven weer dat in uitvoering is. Dit zijn er in 2025 drie minder dan in 2024. Dit heeft te maken met het feit dat er meerdere initiatieven zijn afgerond. Er zijn hierbij een aantal initiatieven die in het verleden als 'kritiek' of 'aandachtspunt' gezien werden, afgerond of inmiddels op schema gekomen. Dit is een positieve ontwikkeling die wijst op voortgang en stabiliteit. Daarentegen bevindt een aanzienlijk deel van de lopende initiatieven zich nog wel in de categorie 'aandachtspunt' of 'kritiek', wat wijst op substantiële knelpunten in capaciteit, afstemming of commitment. Op de volgende pagina wordt dit verder uitgediept.

Elk initiatief kent een eigen omvang, complexiteit en afhankelijkheden. In elk initiatief kan er in meer of mindere mate sprake zijn van risico's ten aanzien van de voortgang. Zo kan het nodig zijn om in te spelen op risico's die kunnen leiden tot stagnatie van de initiatieven. Figuur 4 biedt een diepere analyse over de daadwerkelijke voortgang van de initiatieven. Initiatieven kunnen zich, net als de transities, in vier verschillende fases bevinden:

1. Afgerond (donkergroen): initiatieven zijn afgerond;
2. Op schema (lichtgroen): voortgang vordert zoals verwacht en er worden geen aandachtspunten of grote onbeheersbare risico's voorzien;
3. Aandachtspunt (oranje): voortgang behoeft extra aandacht, dit kan binnen het initiatief opgepakt kan worden;

4. Kritiek (rood): er worden direct risico's voorzien waarop actie nodig is vanuit de Waddengovernance.

Figuur 4: Stand van zaken van de initiatieven op basis van vier klassen in 2025: Afgerond (8x), op schema (12x), Aandachtspunt: binnen initiatief oppakken (7x), Kritiek: actie nodig vanuit Waddengovernance (3x).

4.2 Initiatieven: Mijlpalen

Meerdere initiatieven hebben in 2025 belangrijke mijlpalen behaald. Hieronder komen deze aan bod.

Uitwerking kernwaarden Waddengebied (UP4)

De landschappelijke kernwaarden/kernkwaliteiten zijn nu (vastgelegd in de Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl)): rust, weidsheid, open horizon en natuurlijkheid met inbegrip van de duisternis. Beoogd doel van UP4 is te komen tot duidelijke criteria die beschrijven wanneer voldaan is aan de kernwaarden, en tot een afweegkader dat gebruikt kan worden om project te beoordelen. Binnen UP4 is in 2025 belangrijke voortgang geboekt. In afstemming met de betrokken partijen (het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en de drie Waddenprovincies) is een gezamenlijke aanpak opgesteld. De kernwaarde 'natuurlijkheid' wordt uitgewerkt binnen het traject voor OUV's. Hierom is in de nieuwe aanpak gekozen voor een meer gefaseerde benadering. De nadruk ligt hierbij op het uitvoeren van een basisinventarisatie van de verschillende documenten, studies en beleidsstukken die er al lagen en het geven van aanbevelingen om te komen tot een binnen de Waddenoverheden gedragen vervolguitwerking richting een samenhangend afwegingskader.

Deze basisinventarisatie is in oktober 2025 als definitief concept opgeleverd. Hiermee is een stevige inhoudelijke basis gelegd voor de verdere uitwerking van definities en criteria voor de landschappelijke kernwaarden van het Waddengebied en de Waddenzee.

De samenwerking tussen de vijf opdrachtgevende partijen verliep naar tevredenheid. Verder zijn de Waddengemeenten goed betrokken. Mede door de aanpak, goede samenwerking en geleverde producten ligt het initiatief op koers.

In 2026 zal de focus liggen op het afronden van het eindrapport inclusief een voorstel voor definities en waar mogelijk een voorstel voor criteria. Hiermee ontstaat een gezamenlijk vertrekpunt voor een duidelijk afwegingskader voor het beoordelen van initiatieven dat een vertaling krijgt in beleid, beheer en regelgeving binnen o.a. de Omgevingswet. De samenhang met UP1 en met het beleidsproces voor de uitwerking van OUV[2]/Unesco in de Bkl blijft daarbij een belangrijk aandachtspunt.

Onderzoeksprogramma ecologische effecten klimaatverandering (UP7)
Het onderzoeksprogramma onder UP7 is in 2025 voortvarend verdergegaan. Begin 2025 organiseerde Nederland de startbijeenkomst van het programma. De startbijeenkomst was een belangrijke mijlpaal. Binnen het programma werken meer dan 100 onderzoekers uit Nederland, Duitsland en Denemarken samen in vijf onderzoeksprojecten. Deze samenwerking wordt gefinancierd door onder meer het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, het ministerie van Klimaat en Groene Groei, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), het Waddenfonds, de Europese Unie en Duitse partners.

De onderzoeksprojecten richten zich met name op de samenhang tussen klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, vervuiling en lokaal menselijk medegebruik in de Waddenzee. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de ecologische effecten op korte en lange termijn, maar ook naar handelingsperspectieven en de sociaaleconomische gevolgen voor de kustgemeenschappen.

In 2026 staat een tussentijdse bijeenkomst gepland. Hierin wordt de voortgang van de verschillende projecten gezamenlijk besproken en wordt er kennis uitgewisseld. Hierdoor kan tijdig worden gereflecteerd op de eerste bevindingen.

Versterken Lauwersmeergebied (UP9)
UP9 Versterken Lauwersmeergebied boekt goede voortgang. De verschillende deelopgaven zoals de zoet-zoutverbinding Lauwersmeer-Waddenzee, versterking van natuur en recreatie, het nieuwe Natura 2000-beheerplan, het Masterplan Lauwersoog en de zoetwatervoorziening zijn samengebracht in een gezamenlijk Uitvoeringsprogramma Lauwersmeergebied 2026–2030. Dit uitvoeringsprogramma vormt het concrete vervolg op de Toekomstagenda Lauwersmeer.

Met dit concrete vervolg is de stap gemaakt naar de uitvoering. Voor het PAGW-project Toekomstbestendig Lauwersmeer is het chloride-meetnet inmiddels deels aangelegd en in 2026 wordt dit verder uitgebreid. Verder wordt er gewerkt aan een gezamenlijk ecologisch streefbeeld. Tweede helft 2026 wordt de variantenstudie opgestart om de komende jaren toe te werken naar een voorkeursvariant voor de zoet-zoutverbinding.

Een belangrijk aandachtspunt dat aan de hand van dit uitvoeringsprogramma naar voren komt voor dit initiatief, is de financiering van de projecten in de periode na 2026 (nieuwe UP-tranche). Die moet namelijk nog worden geregeld. De inhoudelijke basis ligt er, maar voor realisatie is aanvullende borging nodig.

Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust (UP14)
Eerder is besloten om het initiatief UP14 vorm te geven door te participeren in het al bestaande programma Gastheerschap. Hiervoor is een samenwerkingsovereenkomst ondertekend. De samenwerking tussen de partners in het programma verloopt goed en de resultaten liggen in lijn met het programmaplan.

Binnen het werkpakket bestemmingsmanagement is het onderdeel monitoring verder doorontwikkeld. Het doel hierbij is om een continu bezoekersonderzoek in 2026 operationeel te

[2] Outstanding Universal Value – kernbegrip van UNESCO Werelderfgoed en betekent de unieke waarde waarvoor een gebied op de lijst staat.

krijgen. Op het gebied van aanbodontwikkeling zijn diverse initiatieven ondersteund bij het uitwerken van voorstellen, projectplannen en subsidieaanvragen. Het programma heeft daarnaast meerdere ambassadeursbijeenkomsten georganiseerd. Als basis voor eenduidige bestemmingscommunicatie zijn er verhalen over het gebied opgehaald en gebundeld. In 2026 wordt verder gewerkt aan het operationaliseren van het bezoekersonderzoek, het door ontwikkelen van aanbodinitiatieven richting realisatie en het versterken van de samenwerkingsstructuur.

Maritieme Ontwikkeling havenplaatsen (UP15)
UP15 heeft in 2025 verdere invulling gekregen langs de drie programmalijnen:

- het versterken van de economische betekenis van havens,
- het leveren van een substantiële bijdrage aan natuur,
- en het versterken van de verbinding tussen Waddenzee, havens en havenplaatsen.

Het programma vervult hierbij een coördinerende, verbindende en aanjagende rol en ondersteunt gemeenten bij het in samenhang ontwikkelen van lokale en regionale projecten.
In 2025 hebben diverse projecten de planfase (nagenoeg) afgerond en zijn zij voorbereid op uitvoering in de komende jaren. Daarmee is de basis gelegd voor zichtbare resultaten in 2026 en verder. In 2026 wordt verwacht dat meerdere opgaven daadwerkelijk in uitvoering komen en dat andere projecten de stap maken van planvorming naar realisatie. De verantwoordelijkheid voor voorbereiding en realisatie ligt bij de lokale en regionale initiatiefnemers. Het programma ondersteunt onder meer bij afstemming en het verkennen van financieringsmogelijkheden.

Wel blijft het verbinden van de vele betrokken partijen, belangen en ontwikkelingen een continu aandachtspunt. Kennis, capaciteit en goede onderlinge communicatie blijven cruciale randvoorwaarden om overzicht en samenhang te behouden.

Daarnaast wordt bij Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust (UP14) en Maritieme ontwikkeling Havenplaatsen (UP15) ook gesignaleerd dat een structureel platform voor uitwisseling met andere initiatieven ontbreekt, terwijl inhoudelijke raakvlakken groot zijn.

Beleidsregels voor drones boven de Waddenzee en Noordzeekustzone (UP21)
In 2025 is binnen UP21 duidelijke voortgang geboekt. Dit initiatief houdt zich bezig met het beoordelen of er aanvullende regels nodig zijn voor onbemande luchtvaart (drones) in het Waddengebied en de Noordzeekustzone.

Enerzijds moeten regels de ruimte bieden aan nieuwe technologische mogelijkheden die drones met zich meebrengen. Anderzijds moeten de rust, ruimte en ecologische waarden van de Waddenzee en Noordzeekustzone beschermd worden. In het afgelopen jaar zijn de in de planning van de vorige rapportage benoemde punten gerealiseerd.

Er is overeenstemming bereikt over de manier waarop het dronegebruik in dit gebied gereguleerd moet worden. Dit in nauwe samenwerking met de Beheerautoriteit Waddenzee. Zij vertegenwoordigen de betrokken gebiedsbeheerders. Daarnaast is er een positieve aanvullende zienswijze ontvangen van de Autoriteit Toetsing Regeldruk op het voorstel. Aanvullend is er gestart met het opstellen van een afhandelingskader voor vergunningverlening. Dit vanuit ecologisch perspectief. Met dit kader is consistentie en zorgvuldigheid in de vergunningverlening geborgd.

Het voorstel bevindt zich nu in het juridische vervolgtraject. De verwachting is dat dit traject in 2026 wordt afgerond. Gegeven de systematiek van vaste besluitvormingsmomenten, kan het wijzigingsbesluit vervolgens per 2027 in werking treden.

Evaluatie planperiode en ontwikkeling nieuw uitvoeringsprogramma voor de volgende tranche (UP30)
Het afgelopen jaar is UP30 van start gegaan. Dit initiatief stond tot dusver altijd als ‘later in de planning’ in de Voortgangsrapportage. In 2025 is de tussentijdse evaluatie van het Uitvoeringsprogramma en de Agenda uitgevoerd en in 2026 zal er een nieuw Uitvoeringsprogramma voor een volgende tranche ontwikkeld worden.

4.3 Afgeronde initiatieven

Op het ijk-moment van eind december 2025 zijn in totaal negen initiatieven afgerond, die hieronder zijn uitgeschreven. Duurzame mobiliteit Waddeneilanden (UP5), het Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030 (UP6) en Beperking risico's grote containerschepen boven de Waddeneilanden (UP22) waren in 2023 al afgerond. De initiatieven Toetsing en toepassing impactanalyse (UP27) en Communicatieplan (UP28) zijn daar in 2024 bijgekomen. In 2025 voegden Integrale aanpak kustzone: Mogelijkheden energietransitie Waddengebied (UP12), Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore-installaties (UP18) en Waddenzee Visserij Platform (UP20) zich daarbij.

Dat deze initiatieven zijn afgerond, betekent niet dat de betreffende onderwerpen van de Waddenagenda verdwijnen. De doorwerking en borging van de initiatieven blijven belangrijk gezien de belangrijke thema's als duurzaamheid, veiligheid en bereikbaarheid. Daarnaast hebben veel initiatieven raakvlakken met andere initiatieven of transities. Vanwege de raakvlakken zijn de afgeronde initiatieven ook in deze rapportage geëvalueerd en geanalyseerd in dit deelhoofdstuk.

Duurzame bereikbaarheid Waddeneilanden (UP5)

UP5 is afgerond zoals oorspronkelijk beoogd. Met de oplevering van de transitieschets Duurzame mobiliteit Waddeneilanden (2022) zijn de vier sporen voor een emissieloos, impactarm en adaptief bereikbaarheidssysteem uitgewerkt. Deze zijn vervolgens ondergebracht in de Routekaart Bereikbaarheid (Transitie 1), waarmee de inhoudelijke doorwerking is geborgd.

Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030 (UP6)

Het Vervolgonderzoek Bereikbaarheid Ameland 2030 is afgerond. In november 2024 is besloten tot het starten van een MIRT-verkenning, waarmee een stevig vervolg is gegeven aan de resultaten van het onderzoek. Tevens is er € 250 miljoen gereserveerd voor het oplossen van de problematiek rond de verzandende vaargeul.

Inmiddels loopt de MIRT-verkenning onder leiding van DG Mobiliteit (ministerie van Infrastructuur en Waterstaat), in samenwerking met Rijkswaterstaat, gemeente Ameland, gemeente Noardeast-Fryslân en provincie Fryslân. De afronding van UP6 markeert daarmee geen eindpunt, maar de overgang naar een nieuwe fase. Het monitoren van de voortgang van de MIRT-verkenning is van belang om de doorwerking van dit initiatief te borgen. Dit gebeurt binnen de verkenning.
De planning van de MIRT-verkenning is geactualiseerd: de vaststelling van het voorkeursalternatief is met één jaar verschoven naar november 2027.

Mogelijkheden energietransitie Waddengebied (UP12)

Om invulling te geven aan UP12 werkte een extern bureau in 2024 in opdracht van de Waddenprovincies aan een notitie die verkent op welke wijze de energietransitie in het Waddengebied vorm kan krijgen binnen de randvoorwaarden van natuur, landschap en kernwaarden. Doel was te komen tot handvatten aan de hand waarvan verdere concretisering plaats zou kunnen vinden binnen beleidstrajecten van verschillende overheden. Verschillende partijen hebben input geleverd en tussenproducten becommentarieerd. UP12 is in 2025 afgerond met de oplevering van een eindrapportage. Het rapport biedt inzicht in de ruimtelijke mogelijkheden en beperkingen.

De drie Waddenprovincies hebben kennisgenomen van de eindrapportage, maar constateerden ook dat de ontwikkelingen binnen de energietransitie elkaar snel opvolgen en de actualiteitswaarde van de rapportage daardoor snel vermindert. Het eindrapport is om die reden niet ter behandeling aangeboden aan de Waddengovernance.

De Waddenprovincies benutten de rapportage als achtergronddocument voor nieuwe Provinciale Omgevingsvisies, energieprogramma's en de interprovinciale Waddenkoers. Op dezelfde manier zou het rapport gebruikt kunnen worden in de totstandkoming van een nieuw Uitvoeringsprogramma.

Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore-installaties (UP18)
De oorspronkelijke verkenning richtte zich op een wachtlocatie in de Waddenzee, maar dit blijkt juridisch niet mogelijk. Daarmee is de focus van het zoekgebied verschoven naar de Noordzee. Hierom valt dit initiatief niet meer onder het Uitvoeringsprogramma Waddenzee.

De scope en opdracht zijn hierdoor wezenlijk veranderd. De verantwoordelijkheid voor het vervolg ligt bij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. De gemeente Den Helder is niet bevoegd om zelfstandig een locatie op de Noordzee aan te wijzen.

Het initiatief vraagt daarmee ondanks afronding voor het Uitvoeringsprogramma Waddengebied wel extra aandacht, met name ten aanzien van draagvlak en afstemming voor de voortzetting van het initiatief op de Noordzee. Inhoudelijk is het dossier niet beëindigd, maar de verantwoordelijkheid is overgegaan naar het Rijk.

Waddenzee Visserij Platform (UP20)
Het Waddenzee Visserij Platform (WVP) is inmiddels ingericht en komt bij elkaar als overleg- en afstemmingsplatform. Daarmee is de beoogde structuur gerealiseerd.

Een aandachtspunt blijft de samenwerking en afstemming met CWN. Hiervan wordt namelijk aangegeven dat deze niet voldoende is ontwikkeld. Daarbij is er per visserijsector (garnalen, mosselen, passieve visserij) lopen afzonderlijke trajecten die niet volledig geïntegreerd zijn in het WVP en waar resultaten verschillen. De basisstructuur staat, maar verdere integratie en samenhang verdienen aandacht in de uitvoering.

Beperking risico's grote containerschepen boven de Waddeneilanden (UP22)
De aangepaste routeringsmaatregel is sinds 1 juni 2023 van kracht en blijkt in de praktijk goed te worden opgevolgd door containerschepen. Het doel om internationaal te informeren en bewustwording te organiseren binnen de sector over hydrodynamische risico's is bereikt. De maatregel is opgenomen in de Ships Routing Guide en is daarmee langdurig geborgd. Monitoring en periodieke risicoanalyses blijven onderdeel van het reguliere beleid.

Toetsing en toepassing impactanalyse (UP27)
UP27 is afgerond met de ontwikkeling en oplevering van de methodiek Impactanalyse. De methodiek is gedeeld met de Tweede Kamer en beschikbaar gesteld voor toepassing binnen het Uitvoeringsprogramma. Het gezamenlijke ontwikkelproces met betrokkenheid van alle onderdelen van de Waddengovernance was een belangrijke succesfactor.

In 2025 is de catalogus van instrumenten binnen het Uitvoeringsprogramma opgeleverd en zijn trekkers hierover geïnformeerd. Tegelijkertijd blijkt uit signalen dat de methodiek in de praktijk nog beperkt wordt toegepast. De reden hierachter is onbekend.

Communicatieplan (UP28)
UP28 is formeel afgerond met de oplevering van communicatiemiddelen en een communicatiestrategie. In 2024 zijn deze middelen beschikbaar gesteld aan initiatieven en organisaties om eenduidig te communiceren over de Agenda voor het Waddengebied en het Uitvoeringsprogramma. In mei 2025 is aanvullend de catalogus Uitvoeringsprogramma Agenda Waddengebied opgeleverd, waarin instrumenten en hulpmiddelen zijn gebundeld.

Het Communicatiebureau Keijzers heeft trekkers van de initiatieven en transities tijdens een bijeenkomst begin 2025 geïnformeerd over de beschikbare communicatiemiddelen en het bijbehorende communicatieplan. Het blijft echter van belang dat het Programmabureau trekkers actief blijft wijzen op de beschikbaarheid van deze middelen. De beschikbaarheid is geborgd, maar het daadwerkelijk gebruik vraagt blijvende aandacht.

4.4 Initiatieven: Aandachtspunten & Risico's

Integraliteit, regie en doorwerking

De samenhang tussen initiatieven is één van de sterke punten van het Uitvoeringsprogramma, maar vormt tegelijkertijd een structureel risico. Meerdere initiatieven zijn inhoudelijk of procedureel afhankelijk van elkaar, wat kan leiden tot vertragingen of onduidelijkheid over rollen en verantwoordelijkheden. Concrete voorbeelden hiervan worden hieronder toegelicht.

Dit komt onder meer naar voren bij natuurbeleid. Duidelijkheid over nieuwe natuurbeleidskaders is essentieel voor de voortgang van de ruimtelijke en energie opgaven. Zo heeft de vertraging van Beleidskader Natuur Waddenzee (UP1) effect op andere initiatieven. Sommige van deze initiatieven lukt het om toch voortgang te boeken, door bijvoorbeeld een andere aanpak te ontwikkelen zoals bij Uitwerking kernwaarden Waddengebied (UP4). Daarnaast wordt het Beleidskader Natuur Waddenzee benut binnen Natuurbeheer, -herstel en ontwikkeling (UP2). Dit UP verwijst rechtstreeks naar het Beleidskader als richtinggevend kader voor natuurherstel en voor de samenhang tussen natuur-, vis- en waterbeheer. De voortgang van UP2 is daarmee inhoudelijk verweven met de beschikbaarheid en vaststelling van UP1.

Waar relevant en mogelijk in de planning worden daarnaast andere lopende en beoogde initiatieven van de Waddenacademie in het Beleidskader Natuur Waddenzee (UP1) meegenomen, zoals de uitwerking van de zoetwaterbehoefte van de Waddenzee, als onderdeel van de Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw (UP19) en Integrale aanpak kustzone: Programma Eems-Dollard 2e tranche (UP8).

Ook bij de kustprojecten zoals Programma Eems-Dollard 2050, 2e tranche (UP8) en Fries Programma Waddenkust (UP10) blijkt dat voortgang afhankelijk is van integrale afstemming over financiering, uitvoeringsstructuur en gezamenlijke prioritering.

Voor het Programma Eems-Dollard, 2e tranche (UP8) geldt dat er in 2025 wel veel is behaald. Dit waren echter kleinschalige of tijdelijke projecten. Om de doelstellingen te bereiken, zijn de maatregelen op pilotschaal onvoldoende en is grootschalige toepassing noodzakelijk. Voor de voorbereiding en vervolgens uitvoering van de grootschalige toepassing van succesvolle maatregelen uit Eems-Dollard 2050, is tussen de betrokken partijen in het afgelopen jaar een intentieverklaring en later een samenwerkingsovereenkomst getekend. De samenwerkende partijen *willen* dus wel. Het risico zit hem in het feit dat dit zonder benodigde randvoorwaarden simpelweg niet gaat *kunnen*. Hiervoor is aanhaking vanuit het Rijk en de regio nodig om te zorgen voor financiering. Daar komt bij dat binnen de huidige Natura2000 systematiek een beoordeling van maatregelen op systeemniveau niet mogelijk is. Hetgeen van bepalend belang is voor dit initiatief.

Daarnaast wordt bij Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust (UP14) en Maritieme ontwikkeling Havenplaatsen (UP15) ook gesignaleerd dat een structureel platform voor uitwisseling met andere initiatieven ontbreekt, terwijl inhoudelijke raakvlakken groot zijn.

Voor het initiatief Doorvertaling agenda in beleid, beheer, regelgeving en uitvoering (UP29) geldt het risico dat de agenda zelfbindend is en daarmee leidt tot een zekere vrijblijvendheid. Dit resulteert in onvoldoende eigenaarschap. De agenda biedt onvoldoende stimulans om de uitgangspunten te borgen in regionaal beleid of omgevingsplannen. In hoeverre het een en ander geborgd wordt binnen de regio is afhankelijk van de bereidheid van de regionale overheid. Daar komt bovenop dat sommige doelen binnen de agenda en initiatieven met elkaar botsen of conflicteren.

Daarnaast laten meerdere initiatieven zien dat afronding of voortgang op zichzelf geen garantie is voor duurzame borging en gezamenlijke sturing. Bij Waddenzee Visserij Platform (UP20) blijkt dat na afronding de samenwerking en afstemming met CWN niet voldoende doorontwikkeld is. Hierdoor ontstaan per visserijsector (garnalen, mosselen, passieve visserij) afzonderlijke trajecten die niet integraal zijn ingebed in het Waddenzee Visserij Platform, met uiteenlopende resultaten tot gevolg. Het leerpunt is dat het van belang is om bij afronding van initiatieven expliciet vast te leggen hoe samenwerking, integratie en doorwerking worden voortgezet, zodat versnippering wordt voorkomen.

Een vergelijkbaar aandachtspunt doet zich voor bij Toetsing en toepassing impactanalyse (UP27), waar het initiatief formeel is afgerond, maar in de praktijk beperkt wordt benut. Dit benadrukt dat

afronding niet alleen moet worden beoordeeld op oplevering, maar ook bekeken wordt hoe het gebruik bevorderd kan worden.

Capaciteit en uitvoeringskracht
Capaciteit blijft een terugkerend knelpunt. Inrichting Waddenatelier (UP3) heeft in 2025 te maken gekregen met forse stagnatie. Dit is het gevolg van beperkte capaciteit, ondanks inhoudelijke bereidheid tot een doorstart.

Binnen de Ontwikkeling Noord-Hollandse Waddenkust en Waddenbaai (UP11) is er momenteel te weinig capaciteit beschikbaar om de gebiedsontwikkeling en bijbehorende projecten te realiseren. Hierdoor is het initiatief in 2025 in stagnatie geraakt en zijn er geen mijlpalen behaald. Om uit de stagnatie te komen is het noodzakelijk dat er capaciteit beschikbaar wordt gesteld om de ontwikkeling volledig te begeleiden. Daarnaast moet er actiever afgestemd worden met alle betrokken partijen.

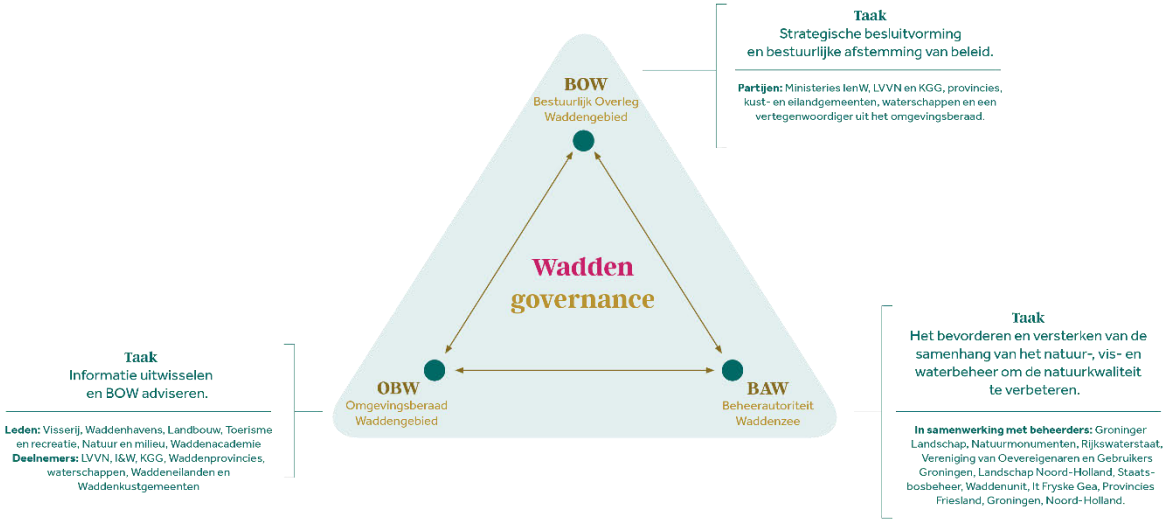
Structurele financiering
Bij een aantal initiatieven blijkt dat het ontbreken van structurele financiering of een heldere vervolglijn een belemmering vormt voor de voortgang. Dit raakt onder andere natuurherstel, integrale kustontwikkeling, en innovatie of verduurzaming van economische sectoren in het Waddengebied.

Bij Natuurbeheer, -herstel en ontwikkeling (UP2) wordt gesignaleerd dat de beschikbare middelen onvoldoende zijn om de beoogde beheersmaatregelen, herstelprojecten en ontwikkelopgaven daadwerkelijk te realiseren. De inhoudelijke urgentie is onverminderd aanwezig, maar de uitvoering stokt wanneer structurele dekking ontbreekt. Dit heeft gevolgen voor het tempo waarin doelen worden gehaald en kan ook doorwerken in andere initiatieven die afhankelijk zijn van natuurkaders.

Voor het Ecoport Innovatieprogramma verduurzaming havens (UP16) geldt dat het initiatief inhoudelijk als waardevol wordt beschouwd en dat samenwerking tussen havens en partners tot concrete resultaten heeft geleid. De tijdelijke financiering via het IKW is echter beëindigd en een structurele inbedding in een andere financieringsstructuur is nooit gerealiseerd. Hierdoor is op dit moment het initiatief stilgelegd en ontbreekt een realistisch perspectief op voortzetting, terwijl de verduurzamingsopgave van de Waddenzeehavens onverminderd van belang is.

5. Voortgang algemene processen
Naast de voortgang van de transities en initiatieven, wordt hieronder de voortgang omschreven van de algemene processen. Dit betreft de voortgang van de organisatie, communicatie, kennis, monitoring en evaluatie en programmafinanciën.

5.1 Organisatie
Governance
Bij de uitvoering van de transities en initiatieven uit dit Uitvoeringsprogramma zijn veel partijen betrokken. Het eigenaarschap van de Agenda wordt dan ook door veel partijen gedragen. De Agenda en het Uitvoeringsprogramma sluiten aan bij de governance van het Waddengebied zoals die sinds 2020 bestaat (Figuur 5). Het BO Waddengebied is de formele opdrachtgever van het Uitvoeringsprogramma. Zij richt zich op strategische besluitvorming over het beleid voor het Waddengebied. De tweede partij is het Omgevingsberaad. Dit is het adviesorgaan, waarin gebruikers van het Waddengebied, maatschappelijke organisaties en de Waddenacademie vertegenwoordigd zijn. De derde partij is de Beheerautoriteit Waddenzee, die de beheerders van de Waddenzee stimuleert en faciliteert om een Integraal Beheerplan (IBP) Waddenzee te ontwikkelen en uit te voeren.

Figuur 5: Schematische weergave Waddengovernance

Sinds de vaststelling van het Uitvoeringsprogramma op 23 februari 2023 heeft zeven keer een BO Waddengebied plaatsgevonden. In 2025 waren dit er twee. Tijdens de overleggen zijn diverse onderdelen van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma besproken. Er was o.a. aandacht voor de Voortgangsrapportage van 2024, waarna deze op 24 juli aan de Tweede Kamer is aangeboden. Inhoudelijk is er gesproken over de Routekaart 'Bereikbaarheid' (T1) en de vervolgacties na het vaststellen van deze routekaart. Verder is een eerste versie van de Routekaart Plus (T2 en T3) besproken in het BOW. Deze wordt in 2026 nader uitgewerkt, waarbij de betrokkenheid van de Waddengemeentes en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat een plek krijgt. Over de financiering van de Waddenacademie zijn principeafspraken gemaakt voor de periode 2028 t/m 2032. Aanvullend is het werkprogramma 2026 van de Waddenacademie vastgesteld, net als de kennisprogramma's 'Zoetwaterhuishouding Waddengebied' en 'Sedimenthuishouding Waddenzee'De Tweede Kamer wordt telkens geïnformeerd na het samenkomen van een BO Waddengebied middels een terugkoppeling[3].

In de rol van ontmoetingsplaats, adviesorgaan, voorportaal en platform draagt het Omgevingsberaad Wadden bij aan het gesprek over de inhoud en voortgang van de verschillende UP initiatieven en het Uitvoeringsprogramma als geheel. Dat doet het Omgevingsberaad Waddengebied o.a. door advies uit te brengen op verschillende onderdelen van het Uitvoeringsprogramma die in het BO Waddengebied besproken worden. Daarnaast (mede-) organiseert en faciliteert het Omgevingsberaad themabijeenkomsten en soms werkbezoeken waar overheden en stakeholders op inhoud het gesprek met elkaar aan gaan over de voorliggende onderwerpen.

In 2025 bracht het Omgevingsberaad Waddengebied de volgende adviezen uit:

- Reactie Omgevingsberaad op PAWOZ Eemshaven[4]
- Advies Omgevingsberaad bezuiniging Nationale Parken[5]
- Advies Omgevingsberaad t.b.v. BOW vergadering d.d. 23 juni 2025[6]
- Advies Omgevingsberaad over uitbereidingsplannen Defensie[7]

[3] Kamerstuk IENW/BSK-2025/9861
[4] Reactie Omgevingsberaad op (ontwerpprogramma) PAWOZ Eemshaven – Omgevingsberaad Waddengebied
[5] Advies Omgevingsberaad bezuiniging Nationale Parken – Omgevingsberaad Waddengebied
[6] Advies Omgevingsberaad voor BOW vergadering 23 juni 2025 – Omgevingsberaad Waddengebied
[7] Advies Omgevingsberaad over uitbreidingsplannen Defensie – Omgevingsberaad Waddengebied

- Advies Omgevingsberaad over verlenging van het Waddenfonds[8]
- Advies Omgevingsberaad t.b.v. BOW vergadering d.d. 27 november 2026[9]

Organisatie Uitvoeringsprogramma
De coördinatie van de uitvoering verloopt via het programmabureau, bestaande uit vertegenwoordiging vanuit het rijk, de provincies en de stakeholders. De organisaties die aan onderdelen van het Uitvoeringsprogramma werken, hebben hun eigen verantwoordelijkheid voor de uitvoering daarvan. In de huidige praktijk is er een gebrek aan structurele capaciteit en versnippering van mandaten. Dit is essentieel om de noodzakelijke samenhang en voortgang binnen het programma te waarborgen.

Het adviesrapport van ABDTOPConsult vat de belangrijkste opgaven voor de verdere uitvoering samen in drie kernpunten: besluiten, binden en bundelen. ABDTOPConsult benadrukt daarnaast het belang van *besluiten* nemen over de belangrijkste opgaven in het Waddengebied, het versterken van de bestuurlijke *binding* binnen de governance en het beter *bundelen* van financiële middelen die nu vaak sectoraal georganiseerd zijn. ABDTOPConsult benoemt ook dat dit vraagt om een steviger programmabureau dat strategische besluitvorming voorbereidt, de voortgang bewaakt, partijen ondersteunt bij de uitvoering en waar mogelijk samenwerkt met bestaande ondersteunende structuren zoals het Deltaprogramma Waddengebied en het Stafbureau van het Waddenfonds.

Regelmatig organiseert het Programmabureau 'trekkersbijeenkomsten' voor de trekkers van UP-initiatieven en -transities. Daarnaast fungeren de trekkers als klankbord voor het programmabureau. Deze trekkersbijeenkomsten hebben als doel om elkaar te zorgen voor verbinding en uitwisseling. In 2025 vond er een trekkersbijeenkomst plaats waarin is stilgestaan bij de concept uitkomsten van de tussentijdse evaluatie 'Agenda van het Waddengebied 2050'.

5.2 Communicatie (UP28)
Dit initiatief is inmiddels afgerond, zie p. 15. Alle voorgenomen communicatiemiddelen zijn inmiddels opgeleverd. Communicatie houdt echter nooit op. Het is daarom van belang vanuit het Programmabureau de trekkers te wijzen op de aangeboden communicatiemiddelen en deze eenduidig te blijven gebruiken.

5.3 Kennishuishouding en Kennisagenda (UP24)
Het initiatief Kennishuishouding en Kennisagenda (UP24) heeft in 2025 duidelijke verbeteringen doorgemaakt. In de vorige voortgangsrapportage bestond nog enige onduidelijkheid over rollen, verantwoordelijkheden en sturingsrelaties. In de loop van 2025 zijn concrete afspraken gemaakt die de governance van de kennishuishouding hebben verduidelijkt en versterkt.

Het initiatief is gericht op het ontwikkelen van integrale kennisagenda's die gekoppeld zijn aan beleids-, beheer- en gebruiksvraagstukken in het Waddengebied. De Waddenacademie is sinds 2021 benoemd als kennisregisseur en vervult een centrale rol in kennisontwikkeling, -deling en -evaluatie. In 2024 werd echter geconstateerd dat onduidelijk was aan welk gremium de Waddenacademie formeel rapporteert, hoe het werkplan en jaarverslag worden vastgesteld, welke partijen structureel betrokken worden bij de totstandkoming van producten en wat het mandaat van de kennisregisseur precies omvat.

Inhoudelijk zijn belangrijke mijlpalen behaald. De kennisprogramma's Ontwikkeling Zoetswaterstrategie Landbouw (UP19) en Ecosysteemgericht Baggeren Waddenzee (UP23) zijn vastgesteld in het BOW van 27 november 2025, evenals het werkprogramma 2026 van de Waddenacademie.

[8] Advies Omgevingsberaad over verlenging van het Waddenfonds – Omgevingsberaad Waddengebied
[9] Advies Omgevingsberaad voor BOW vergadering van 27 november 2025 – Omgevingsberaad Waddengebied

De kennishuishouding raakt aan vrijwel alle initiatieven binnen het Uitvoeringsprogramma, met name het Beleidskader Natuur Waddenzee (UP1) en daaraan gerelateerde trajecten. Met de gemaakte afspraken is de basis versterkt om kennis beter te laten doorwerken in beleid en uitvoering. Verdere aandacht blijft nodig voor planning en samenhang.

5.4 Monitoring en evaluatie (UP25 en UP26)

Om het verschil tussen de hoofddoelstellingen van de Agenda voor het Waddengebied 2050 en de huidige toestand van de Waddenzee en het Waddengebied te overbruggen, zijn vier transities en dertig initiatieven opgesteld. Om de voortgang hierop goed te volgen, vindt monitoring en evaluatie plaats in nauwe samenwerking met de Waddenacademie, waarbij gebruik wordt gemaakt van de bestaande Basismonitoring.

Monitoring vindt plaats via twee sporen:

1. De jaarlijkse voortgangsrapportage over de initiatieven uit het Uitvoeringsprogramma;
2. De jaarlijkse rapportage over de toestand van de Waddenzee (de *Staat van de Waddenzee*) op basis van de Basismonitoring.

In juli 2025 is de *Voortgangsrapportage 2024* aan de Tweede Kamer aangeboden[10]. In juni 2025 is de *Staat van de Waddenzee 2025* gepubliceerd. Hiermee is invulling gegeven aan de structurele informatievoorziening richting Kamer en regio.

5.5 Evaluatie bekostiging Agenda waddengebied

ABDTOPConsult heeft in 2024 een rapport geschreven over de bekostiging van de opgaven in het Waddengebied, zodat in beeld komt waar extra middelen nodig zijn naast de bestaande geldstromen en hoe bestaande geldstromen zo goed mogelijk benut kunnen worden. Ook is gekeken naar de verantwoordelijkheden van de verschillende partijen en welke vorm van bekostiging en governance past bij de verantwoordelijkheden.

Naar aanleiding van het rapport is destijds afgesproken de aanbevelingen uit het rapport verder uit te werken. Te beginnen met de eerste aanbeveling: bepaal de meest urgente en grootste opgaven in het Waddengebied en concentreer daarop de aandacht van alle partijen. Daarnaast worden ook de andere aanbevelingen uitgewerkt, bijvoorbeeld als het gaat om verbetervoorstellen t.b.v. de governance, de voorgestelde versterking van de uitvoeringskracht (het programmabureau, de benodigde ambtelijke capaciteit) en mogelijk benodigde financiering die dit vraagt van de betrokken overheden en stakeholders.

In 2025 zijn twee onderzoeken uitgevoerd die geleid hebben tot adviezen over de uitvoering van de ‘Agenda van het Waddengebied 2050; koersen naar een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied in 2050’.

Het eerste onderzoek betrof de uitwerking van de aanbeveling uit het rapport van ABDTOPConsult uit 2024[11]. Het onderzoek[12] is uitgevoerd door dhr. J.J. de Graeff. De hoofdvraag van het onderzoek was: wat is nodig en haalbaar om de Agenda tot uitvoering te brengen? Het betrof daarbij vijf onderwerpen: 1) het stellen van prioriteiten in de beleidsaanpak 2) het toespitsen van de bestaande governance op gezamenlijke besluitvorming en uitvoering van deze besluiten, 3) het benutten van bestaande en mogelijk nieuwe geldstromen 4) waar nodig het versterken van de beleidsvoorbereiding en uitvoering 5) de toekomst van het Waddenfonds en de Waddenacademie. De samenhang tussen deze onderwerpen is essentieel. Een bijkomende vraag van het onderzoek was hoe de governance, financiering en uitvoeringskracht dient te zijn ingericht en toegerust om de gestelde prioriteiten ook echt tot uitvoering te kunnen brengen.

[10] Voortgangsrapportage over 2024 Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 | Rapport | Rijksoverheid.nl

[11] Ongedeeld gebied, verdeelde verantwoordelijkheid, ongedeeld bekostiging. Bekostiging opgaven Waddengebied.

[12] Werk aan de Wadden. JJ. de Gaeff en C. de Rie, 9 januari 2026

Het tweede onderzoek betrof de tussentijdse evaluatie van de "Agenda van het Waddengebied 2050", het "Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026" en het bijbehorende Doelendocument. Het onderzoek[13] is uitgevoerd door Decisio. Hoofdvraag van de opdracht was om in beeld te brengen in hoeverre de doelen voor de Waddenzee en het Waddengebied uit de Agenda dichterbij zijn gebracht. Het gaat dan om doelbereik en doeltreffendheid van de Agenda en uitvoeringsprogramma, mede in relatie tot de samenwerking en governance. De voorliggende voortgangsrapportage gaat niet verder in op de conclusies uit de eerdergenoemde onderzoeken, gezien de voortgangsrapportage over het jaar 2025 gaat. De resultaten van beide onderzoeken worden begin 2026 opgeleverd en daarna besproken in de Waddengovernance.

5.6 Voortgang van de leidende principes voor handelen

Naast de transities en initiatieven, zijn in het Uitvoeringsprogramma negen leidende principes benoemd. Deze leidende principes geven richting aan het handelen en de samenwerking in het Waddengebied. De monitoring van het handelen volgens de leidende principes uit de Agenda is ook onderdeel van deze voortgangsrapportage.

In 2023 lag de focus vooral op het opstarten van de projecten binnen de transities en initiatieven. Daarmee is er minder aandacht geweest voor het handelen volgens de leidende principes. Als er wel gehandeld werd volgens de leidende principes, gebeurde dit vaak onbewust. In de rapportage van 2023 is naar aanleiding daarvan het aandachtspunt meegegeven om de bewustwording van het handelen volgens de leidende principes te vergroten: van onbewust bekwaam naar bewust bekwaam. Dit is o.a. gebeurd door in gesprek te gaan met alle betrokken partijen tijdens de bijeenkomst voor trekkers van UP-initiatieven en -transities.

Bij het onderzoek naar de voortgang van 2024 kwam dit punt eveneens naar boven. Enkele initiatieven gaven aan via de leidende principes te werken, maar dit is dan vaak op een impliciete manier geborgd. Er werd een signaal afgegeven dat de leidende principes nog vaak te hoog over zijn.

In de voorgangsrapportage van 2025 lijkt het beeld schommelend. De nog lopende initiatieven hebben de vraag gekregen welk cijfer ze zichzelf geven voor het werken volgens de principes. Van degene die deze vraag hebben beantwoord is het resultaat als volgt. Acht initiatieven/transities geeft aan zeer beperkt met de leidende principes te werken. De helft daarvan geeft aan helemaal niet met de principes te werken. De initiatieven en transities (15 in totaal) die aangeven wel met de principes te werken doen dit vaak zeer actief.

Concluderend wisselt het dus: of een initiatief/transitie werkt (in de eigen beleving) erg goed volgens leidende principes of totaal niet. Dit heeft waarschijnlijk te maken met bewustwording en hoe goed de principes passen op het initiatief of de transitie.

[13] Tussentijdse evaluatie Agenda voor het Waddengebied 2050 en Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026. Decisio c.s. 15 januari 2026

6. Bevindingen en aanbevelingen

6.1 Bevindingen

Uitvoeringsprogramma maakte in 2025 positieve voortgang

Uit het onderzoekt blijkt dat de situatie voor de transities in 2025 verbeterd is ten opzichte van 2024. In 2025 is de transitie Bereikbaarheid Waddeneilanden (T1) afgerond. De drie overige transities die in 2024 op kritiek stonden zijn in 2025 naar aandachtspunt verschoven. De transities zijn aan de slag gegaan met de aandachtspunten uit de voortgangsrapportage over 2024 en hebben momentum kunnen creëren om voortgang te realiseren.

De voortgangsrapportage Uitvoeringsprogramma Waddengebied over 2025 laat zien dat er in het afgelopen jaar goede stappen zijn gezet binnen de initiatieven. Het aantal afgeronde initiatieven is toegenomen. Verschillende initiatieven die in het verleden op als 'kritiek' of 'aandachtspunt' gezien werden hebben de stap gemaakt naar een positievere ontwikkeling. Daarmee is het programma als geheel in een stabielere fase gekomen. Hieronder volgen enkele highlights van positieve ontwikkelingen binnen verschillende initiatieven:

- **Sterke inhoudelijke voortgang en fundamenten gelegd**
  Voor meerdere initiatieven (zoals UP4 en UP9) zijn belangrijke bouwstenen opgeleverd, zoals basisinventarisaties en uitvoeringsprogramma's. Dit zorgt voor een stevige basis voor verdere uitwerking en uitvoering.
- **Goede samenwerking en brede betrokkenheid**
  Samenwerking tussen ministeries, provincies, gemeenten en internationale partners verloopt over het algemeen beter bij verschillende initiatieven (o.a. UP4, UP7, UP14, UP24). Dit versterkt draagvlak, borging en kwaliteit van de resultaten.
- **Van planvorming naar uitvoering**
  Diverse initiatieven maken de stap van planfase naar concrete uitvoering (met name UP9 en UP15), wat perspectief biedt op zichtbare resultaten op korte termijn.
- **Internationale en interdisciplinaire kennisontwikkeling**
  Het onderzoeksprogramma (UP7) kent een brede internationale samenwerking met meer dan 100 onderzoekers en richt zich op urgente thema's zoals klimaat en biodiversiteit.
- **Concrete mijlpalen en operationele vooruitgang**
  Belangrijke mijlpalen zijn bereikt, zoals de start van onderzoeksprogramma's, oplevering van analyses en voortgang in beleidsontwikkeling (bijv. UP21 met duidelijke reguleringsafspraken).
- **Versterking van regionale ontwikkeling en economie**
  Programma's rond recreatie, toerisme en havens (UP14, UP15) ondersteunen actief lokale initiatieven en dragen bij aan economische en ruimtelijke ontwikkeling.
- **Toenemende professionalisering en structurering**
  Er wordt binnen verschillende initiatieven gewerkt aan monitoring (UP14), afwegingskaders (UP4) en vergunningsprocessen (UP21), wat leidt tot meer consistentie en betere beleids- en uitvoeringskwaliteit.
- **Duidelijk perspectief voor vervolgstappen**
  Voor vrijwel alle initiatieven zijn heldere vervolgstappen richting 2026 en verder geformuleerd, wat laat zien dat de programma's goed op koers liggen. Deze vervolgstappen voor 2026 zijn te lezen in Bijlage A.

Zoals genoemd verloopt de samenwerking tussen betrokken partijen van ministeries tot regio's en internationale partners bij enkele initiatieven beter dan voorheen, zoals bij Organisatie kennishouding en opstellen kennisagenda (UP24). Bij dit initiatief zijn in de loop van 2025 concrete afspraken gemaakt die de governance van de kennishuishouding hebben verduidelijkt en versterkt. Aangezien de kennishouding vrijwel alle initiatieven binnen het Uitvoeringsprogramma raakt, zorgen de gemaakte afspraken voor het versterken van de basis om kennis beter door te laten ontwikkelen in beleid en uitvoering.

Een voorbeeld van een initiatief waar de beweging zichtbaar is van planvorming naar concrete verkenningen of uitvoering is Lauwersmeer (UP9). Hier gaat het Uitvoeringsprogramma

Lauwersmeer 2026-2030 ervoor zorgen dat er concrete stappen kunnen worden gezet in de uitvoering, met onder andere het aanleggen van een chloride-meetnet. Daarnaast is sprake van een toenemende professionalisering en opleveringen van (deel)producten, onder andere door de ontwikkeling van monitoring, afwegingskaders en vergunningprocessen. Deze ontwikkeling biedt perspectief op tastbare en geborgde resultaten op korte termijn.

Integraliteit leidt tot afhankelijkheden en vertraging
De integrale opzet van het Uitvoeringsprogramma is noodzakelijk gezien de complexiteit en breedte van de verschillende initiatieven en transities. Tegelijkertijd leidt dit tot sterke onderlinge afhankelijkheden. De voortgang van meerdere initiatieven is afhankelijk van randvoorwaarden buiten het initiatief zelf, zoals het Beleidskader Natuur Waddenzee (UP1). Deze afhankelijkheid beïnvloedt het om tempo en vraagt om meer regie op samenhang en sturing vanuit een overkoepelende Waddengovernance.

Doorwerking en/of gebruik van resultaten vragen aandacht
De afronding van initiatieven leidt niet automatisch tot daadwerkelijke toepassing of vervolg. Dit blijkt onder meer uit de beperkte toepassing van de impactanalyse (UP27) en het beperkte gebruik van communicatiemiddelen (UP28).

Dit speelt ook bij het initiatief Doorvertaling agenda in beleid, beheer, regelgeving en uitvoering (UP29). Hier geld het risico dat de agenda zelfbindend is en daarmee leidt tot een zekere vrijblijvendheid, wat resulteert in onvoldoende eigenaarschap. De agenda biedt onvoldoende stimulans om de uitgangspunten te borgen in regionaal beleid of omgevingsplannen. In hoeverre het een en ander geborgd wordt binnen de regio is afhankelijk van de bereidheid van de regionale overheid. Daar komt bovenop dat sommige doelen binnen de agenda en initiatieven met elkaar botsen of conflicteren.

Capaciteit en financiering vormen directe risico's voor voortgang
Binnen meerdere initiatieven is sprake van stagnatie door gebrek aan capaciteit of financiering. Bijvoorbeeld:

- UP3 (Waddenatelier) stagneert door gebrek aan capaciteit;
- UP11 (Ontwikkeling Noord-Hollandse Waddenkust en Waddenbaai) kent onvoldoende uitvoeringskracht;
- UP16 (Ecoport) is feitelijk stilgevallen door het ontbreken van structurele financiering;
- UP8 (Eems-Dollard 2050) kan zonder aanvullende financiering en rijksaanhaking niet opschalen.

Dit onderstreept dat inhoudelijke voortgang alleen mogelijk is als randvoorwaarden zoals capaciteit en middelen op orde zijn.

Samenwerking en kennisdeling zijn nog onvoldoende structureel georganiseerd
Hoewel de samenwerking binnen initiatieven over het algemeen goed verloopt, ontbreekt een structurele verbinding tussen initiatieven. Ook het gebruik van beschikbare instrumenten en kennis blijft achter, wat de effectiviteit van het programma beperkt.

6.2 Aanbevelingen

Tegen deze achtergrond ligt de opgave voor de komende periode in het versterken van de uitvoeringskracht, borging en sturing. Richting het komende jaar en voor het op te stellen nieuwe Uitvoeringsprogramma voor de periode vanaf (UP30) worden de volgende aanbevelingen gedaan. De rapporten van Decisio en De Graeff bieden daarnaast diverse concrete aanbevelingen en praktische handvatten.

1. Maak expliciete keuzes voor voortzetting of afronding van initiatieven
Ga bij de ontwikkeling van het volgende Uitvoeringsprogramma (UP30) na hoe men om wil gaan met het resultaat van afgeronde initiatieven. Doe dit door per initiatief procesmatig na te gaan en afspraken te maken over wanneer een initiatief afgerond is en welk eventueel gevolg hierbij hoort.

Bijvoorbeeld binnen een nieuw initiatief. Voorkom hiermee dat afgeronde of stilvallende initiatieven tussen wal en schip raken door per initiatief expliciet een vervolgkeuze te maken.

2. Borg toepassing van ontwikkelde instrumenten (UP27 en UP28)
Bepaal bij de ontwikkeling van het volgende Uitvoeringsprogramma of en hoe er een plek gegeven kan worden aan de ontwikkelde impactanalyse (UP27) en de communicatiemiddelen (UP28). Ga bijvoorbeeld na of hier behoefte aan is en bij welke initiatieven het gebruik hiervan wel of niet verwacht wordt.

3. Maak explicietere afspraken over proces, capaciteit en financiering aan de voorkant
Zorg ervoor dat er voorafgaand aan een nieuw initiatief voldoende capaciteit of financiering beschikbaar is. Wanneer dit onvoldoende beschikbaar is, leidt dit tot substantiële knelpunten en complete stagnatie, zoals bij UP3 en UP16. Het is bij het formuleren van nieuwe initiatieven zaak om sluitende afspraken tussen alle betrokken partijen te maken. Zorg dat er in het vervolg aan de voorkant expliciete afspraken worden gemaakt over capaciteit en financiering met alle betrokkenen van een initiatief.

Kijk aanvullend goed naar de nog lopende initiatieven die nu kampen met problematiek op het vlak van financiering en/of capaciteit en prioriteer of deze in een volgend Uitvoeringsprogramma nog een plek moeten krijgen of niet. Begin daarbij met de initiatieven die nu op 'Kritiek' staan en bezie of daar nu al actie op ondernomen kan worden (UP3, UP8 en UP16, zie Bijlage A en Paragraaf 4.4).

Ga daarnaast na of het gebruik van de leidende principes nog wenselijk is in een volgend Uitvoeringsprogramma en zo ja, hoe dit dan vorm te geven. Op dit moment is het gebruik van de leidende principes vrijblijvend en sterk wisselend, maar er lijkt tegelijkertijd niks mis te gaan.

4. Verminder vrijblijvendheid en versterk doorwerking van de Agenda (UP29)
Versterk eigenaarschap door duidelijkere afspraken over verantwoordelijkheden en verwachtingen. Leg vooraf sterker vast hoe per initiatief verwacht wordt dat resultaten worden door vertaald naar beleid, beheer en uitvoering. Maak waar nodig afspraken met regionale overheden en andere betrokkenen over borging in omgevingsbeleid.

Bijlage 1 overzicht initiatieven en transities

Legenda

Groen	Afgerond: initiatieven die zijn afgerond
Lichtgroen	Op schema: Initiatieven waarin de voortgang vordert zoals verwacht en waar op dit moment geen aandachtspunten of risico's worden voorzien
Oranje	Aandachtspunt: initiatieven die extra aandacht behoeven, wat binnen het initiatief opgepakt kan worden
Rood	Kritiek: initiatieven waar direct risico's worden voorzien en actie nodig is vanuit de Waddengovernance

Onderwerp	Initiatief en transities	Initiatiefnemer	Voortgang 2025	Prognose werkzaamheden 2026
Natuur van Wereldklasse	UP1 Beleidskader natuur Waddenzee	Ministerie van LVVN	De inhoudelijke bouwstenen van het Beleidskader zijn opgeleverd: • Staat van de Waddenzeenatuur (Waddenacademie/CBS, gepubliceerd) • Cumulatieve Impact Analyse (WMR, gepubliceerd) • Juridische Toets - deel 1 (Waddenacademie, gedeeld met BOW van maart 2026) • - Sociaaleconomische Impact Analyse - deel 1 (Het PON/Telos, gedeeld met BOW van maart 2026)	Maart 2026: vaststelling van bouwstenen en instemmen met objectieve conclusies uit de bouwstenen Juni 2026: vaststelling eindrapportage Beleidskader
	UP2 Natuurbeheer, -herstel en ontwikkeling	Ministerie van LVVN	In 2025 is verder gewerkt aan diverse projecten en/of de voorbereiding daarvan om natuurherstel te bevorderen. • In het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) is - in opdracht van de ministeries van IenW en LVVN - gewerkt aan streefbeelden voor de grote wateren. Het streefbeeld voor de Waddenzee (en die van de andere grote wateren) is opgesteld en is een kennisdocument. • Parallel hieraan is verder gewerkt aan het Beleidskader Natuur Waddenzee (LVVN samen met IenW en de provincies). • Rijkswaterstaat heeft stappen gezet om te komen tot een nieuw Natura 2000-Beheerplan. • De Beheerautoriteit heeft samen met het Beheerderscollectief verder gewerkt aan een Integraal Beheerplan Waddenzee; het zgn. beheeraanbod is opgeleverd. • In het kader van de "restopgave voor het doelbereik van een rijke Waddenzee" (LVVN/CWN) en het Ecologisch Impulspakket Waddenzee (voortkomend uit het Programma Wind op Zee) - uitvoering van zowel de restopgave als het Ecologisch Impulspakket Waddenzee belegd bij de directeur	Doorlopend werken aan natuurbeheer, - herstel en ontwikkeling. Geen specifieke mijlpalen voorzien.

			van de Beheerautoriteit Waddenzee - is ingezet op versterking onderwatermonitoring op de Waddenzee, meer grip te krijgen op recreatieve verstoring en de capaciteit voor toezicht en handhaving is versterkt. • Doorlopende projecten die ook in 2025 voortgang opleverden waren: onderwaternatuur (PAGW), Wij & Wadvogels, Waakvogels, herstel zoet-zoutverbindingen, Polder Wassenaar en Lauwersmeer - Vierhuizergat, vismigratie.	
Landschap en cultureel erfgoed	UP3 Inrichting Waddenatelier	Provincie Groningen	Het initiatief is vanwege gebrek aan capaciteit stil komen te liggen.	Op het moment van schrijven is er geen zich op het beschikbaar komen van de benodigde capaciteit
	UP4 Uitwerking kernwaarden Waddengebied	Ministerie van IenW	Het opstellen van een gedegen basisinventarisatie. Deze is in definitief concept opgeleverd (rapport).	Q2 2026: Eindrapport opleveren met definities, voorstel criteria en procesvoorstel i.r.t. Omgevingwet, als vertrekpunt van en voor alle Waddenoverheden.
Bereikbaarheid	UP5 Duurzame mobiliteit Waddeneilanden	Rijkswaterstaat	Het initiatief is afgerond en kende daarom geen acties in 2025.	Het initiatief is afgerond. De inhoudelijke doorwerking vindt plaats binnen de Routekaart Bereikbaarheid.
	UP6 Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030	Ministerie van IenW	Er is een vervolg gekomen op dit initiatief met de verkenning.	Dit initiatief is afgerond. Er wordt vervolg gegeven aan dit initiatief door het besluit om te starten met een MIRT verkenning en het reserveren van 250 mln. voor het oplossen van het vraagstuk van de verzandende vaargeul. In 2026 zal IenW aan de slag gaan met de Verkenning.
	UP23 Ecosysteemgericht baggeren in de Waddenzee	Rijkswaterstaat samen met de Waddenzee-havens	• Als eerste stap zijn door de Waddenacademie de vragen en knelpunten rond baggeren op een rij gezet (Kennisvragen baggeren en verspreiden van sediment in de Waddenzee, 2023) en de bestaande kennis en inzichten in beeld gebracht • Literatuuronderzoek Ecosysteemgericht baggeren, 2024). Dit heeft geleid tot de (concept) Kennisagenda Toekomstbestendige Sedimenthuishouding Waddenzee, (2025) opgesteld door de Waddenacademie.	Begin 2026: de pilots verder concretiseren, waaronder het specificeren van de te beantwoorden kennisvragen, de rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken organisaties en de benodigde financiën voor uitvoeren van de pilots. Voorjaar 2026: een uitgewerkt programma aan de Waddengovernance voorleggen.
Klimaatverandering	UP7 Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering	Ministerie van LVVN	Nederland organiseerde in januari 2025 de kick-off van het programma.	In 2026 vindt een besloten mid-term bijeenkomst van alle programmaonderdelen plaats.
	UP8 Integrale aanpak kustzone: Programma	Provincie Groningen	• Een groot aantal projecten en pilots is afgerond, de vijfjaarlijkse evaluatie van het programma is uitgevoerd	In de loop van 2026 zal het nu nog deelprogramma Meegroeiende Kust (zijnde de opschaling van succesvolle maatregelen van ED2050) als zelfstandig programma

	Eems-Dollard 2050, 2e tranche		• De monitoringsrapportage over de jaren 2022-2024 is uitgebracht • Het pilotproject Buitendijkse Slibsedimentatie is gestart • Met de ondertekening van de SOK, is het programma Meegroeiende Kust (opschaling succesvolle maatregelen) gestart.	verder gaan. Voor het programma ED2050 moet in 2026 duidelijk worden óf het een vervolg krijgt en zo wel: hoe dat er dan uit zal zien qua inhoud en structuur.
	UP9 Integrale aanpak kustzone: versterken Lauwersmeergebied	Stuurgroep Lauwersmeer	• Uitvoeringsprogramma Lauwersmeergebied (2026-2030) is vastgesteld door de Stuurgroep Lauwersmeer. Dit als vervolg op de Toekomstagenda Lauwersmeer. • In het uitvoeringsprogramma zijn de gewenste acties en resultaten opgenomen voor de komende 4 jaar.	Er is een uitvoeringsprogramma voor de komende 4 jaar opgesteld. Dit uitvoeringsprogramma is vastgesteld door de Stuurgroep Lauwersmeer. Voor het PAGW Toekomstbestendig Lauwersmeer is het chloride-meetnet in aanleg. Er zijn diverse meetpunten aangelegd. Begin 2026 volgt de rest van het meetnet. Er wordt gewerkt aan een ecologisch streefbeeld, met partijen.
	UP10 Integrale aanpak kustzone: Fries Programma Waddenkust	Provincie Fryslân	het Fries Programma Waddenkust (FPW) heeft getracht met partijen in de samenwerking in 1DYK, onder regie van Wetterskip Fryslân, te komen tot een Integraal Inrichtingsplan voor het gebied Koehool en Lauwersmeer. Partijen zijn niet tot overeenstemming gekomen. Mijlpalen: • In 2025 zijn de provincie Fryslân en de kustgemeentes Waadhoeke, NoardEast-Fryslân en Wetterskip Fryslân overeengekomen om gezamenlijk een Uitvoeringsprogramma Fries Programma Waddenkust op te stellen voor een gezamenlijke IKW/Waddenfondsaanvraag in 2026. • Deze samenwerking is in 2025 geconsolideerd in de vorm van een Stuurgroep FPW en de inhuur van een onafhankelijk Bureau voor de totstandbrenging van het UP FPW. De Provincie ondersteunt hierin met de regie en programmamanagement. Daarnaast is er een ondersteunend programmateam FPW met daarin ambtelijke bezetting van de 4 overheden.	Afhankelijk van besluitvorming is de planning: Eind Q2 2026: Uitvoeringsprogramma Fries Programma Waddenkust gereed en toetsing IKW, (IKW wordt in het proces naar een UP FPW betrokken) Q4 2026: streven indiening Waddenfonds. Waarbij kwaliteit voorop staat dus indien nodig latere indiening.
	UP11 Integrale aanpak kustzone: ontwikkeling Noord-Hollandse Waddenkust en Waddenbaai	Provincie Noord-Holland	De ontwikkeling heeft in 2025 geen doelen behaald en is in stagnatie. Door personele wisselingen bij de betrokken partijen komen de noodzakelijke projecten moeizaam op gang. Er mist coördinerende capaciteit om de ontwikkeling te trekken en weer stappen te maken.	Q2 2026: Een samenwerkingsovereenkomst tussen de betrokken partijen om de gebiedsontwikkeling te formaliseren en klaar te maken voor uitvoering Q3/4 2026: Een eerste indiening van projecten in de gebiedsontwikkeling in

Energietransitie	UP12 Mogelijkheden energietransitie Waddengebied	Provincie Fryslân	Eind 2023 hebben de drie provincies in dit kader een opdracht verstrekt aan adviesbureau ProDO waarin de geformuleerde hoofdvraag als volgt luidde: op welke wijze kan de energietransitie in het Waddengebied vorm krijgen (welke ruimte is er wel/niet), zodanig dat de impact hiervan past bij de hoofddoelstellingen voor de Waddenzee respectievelijk het Waddengebied en aansluit op de hoofdlijnennotitie Beleidskader natuur Waddenzee? De opdracht is eind 2024 afgerond met de ambtelijke oplevering van een slotnotitie.	Het initiatief is afgerond. De inhoudelijke doorwerking en continuïteit wordt geborgd met de eindrapportage als inspiratiebron voor nieuwe Provinciale Omgevingsvisies, onderliggende energieprogramma's en de interprovinciale Waddenkoers.
Leefbaarheid	UP13 Programma Brede welvaart Waddeneilanden	De GR Waddeneilanden	De Regio Deal kent een eigen verantwoordingsstructuur. Er is op dit moment nog géén jaarverslag 2025. Dat proces wordt binnenkort opgestart. Via bijgaande link zijn het jaarverslag van 2024 en het Jaarplan 2025 beschikbaar: https://www.dewaddeneilanden.nl/regiodeal	In juni wordt het jaarverslag 2025 opgeleverd. In november wordt het (laatste) jaarplan 2027 behandeld in de stuurgroep.
Recreatie en toerisme	UP14 Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust	Waddenkust-gemeenten	Er zijn divers activiteiten verricht die de doelstellingen bevorderen. Bijgaand een aantal concrete voorbeelden: • Het onderdeel monitoring is in een vergevorderd stadium en het streven is om deze in 2026 operationeel te hebben. • Vanuit aanbod ontwikkelingen zijn divers initiatieven ondersteund om te komen tot een procesvoorstel, projectplan, of subsidieaanvraag. • Er zijn diverse ambassadeursbijeenkomsten georganiseerd. • Er is een inventarisatie gedaan naar de samenwerkingsstructuur en er zij een tweetal bijeenkomsten georganiseerd met overheden en DMO's om te onderzoeken waar de vraagbehoefte ligt. • Er zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd om het de verhalen van het Waddengebied op te halen.	Monitoring: Continu bezoekersonderzoek onderzoek operationeel Aanbodontwikkeling: Aanbod verder ontwikkelen tot mogelijke realisatie. Samenwerkingsstructuur: Uitwerking van een advies
	UP15 Maritieme ontwikkeling havenplaatsen	Gemeente Harlingen	Diverse projecten ronden de planfase af en kunnen de komende jaren tot uitvoering overgaan. Hiermee worden de resultaten de komende jaren concreet zichtbaar.	In 2026 wordt verwacht dat een aantal opgaven uitgevoerd worden en een aantal de planfase afronden en overgaan naar de realisatiefase.
Havens	UP16 Ecoport Innovatieprogramma verduurzaming havens	Raad van Advies Wadden-zeehavens	Er is op dit moment geen financiering voor voortgang.	Er is op dit moment geen financiering voor voortgang.

	UP17 Green shipping	Programma Wadden-zeehavens	• Medio februari heeft FME een wijzigingsverzoek ingediend voor programma verlenging tot eind 2027. De wijziging gaat over uitbreiding van de kennisgerichte activiteiten van FME, een andere financieringsstructuur en aankondiging nieuwe projecten. Het is een aanvulling op het oorspronkelijke programma van 20 Maart 2020. • Medio februari indiening, pilot Waterstofaandrijving Ms. Krukel • Medio februari indiening, Zephyros / ontwikkeling van een groene waterstofketen voor de maritieme sector.	Het programma Green Shipping Waddenzee heeft een verlenging gekregen in 2025, waarbij de nieuwe einddatum is vastgesteld op eind 2027. We merken dat de energietransitie langzamer verloopt en dit heeft effect op het tijdig bereiken van de doelen van het programma. De huidige projecten proberen we met inzet van de bedrijven af te ronden voor het einde van het programma.
	UP18 Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore-installaties	Gemeente Den Helder	Gesprekken over vervolgstappen en mogelijke borging in programma Noordzee zijn besproken.	Het initiatief is afgerond. Ministerie I&W moet intern het vervolg oppakken om een locatie in de Noordzee aan te wijzen. De gemeente (als huidige trekker van het initiatief) is hier niet toe bevoegd. Gesprekken hierover vinden plaats.
Agrarische sector	UP19 Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw	Agrarische sector	Samen met de transities integrale kustontwikkeling en klimaatadaptatie van de kust is UP19, zoetwaterstrategie voor de landbouw, verdergegaan in Routekaart Plus. Hiermee is de samenwerking met waterschappen en provincies verbeterd. Dit moet nog leiden tot concrete plannen. Binnen de landbouw wordt verder gewerkt aan mitigatie van en adaptatie aan verzilting, o.a. in Zoet op Zout en veredeling op zouttolerante rassen. Het Kenniscentrum Salta heeft hierin de leidende en coördinerende rol. Voor individuele boeren zijn praktijkcoaches beschikbaar gesteld.	Q1 2026: voortzetting van het project Zoetwaterboeren. Q2 2026: afronden analyse mogelijke gezamenlijke uitwerking van een omgevingsprogramma voor de hele Waddenkust. Q4 2026: duidelijkheid over mogelijkheden van integratie van zoetwaterstrategieën van waterschappen met resultaten van landbouwkundig onderzoek.
Visserij	UP20 Waddenzee Visserij Platform	Visserijsector	WVP staat en functioneert. Enige wat niet ontwikkeld is, is de samenwerking/afstemming met CWN. Daaromtrent is er per visserij (garnalen/mossels/passieve visserij) een traject wat niet geïntegreerd is in het WVP en waar resultaten verschillen.	Het initiatief is afgerond en kent binnen het Uitvoeringsprogramma geen verdere werkzaamheden in 2026.
Overige activiteiten	UP21 Beleidsregels voor drones boven de Waddenzee en Noordzeekustzone	Ministerie IenW	• Er is overeenstemming bereikt over de wijze waarop dit gereguleerd moet worden • Er is een positieve aanvullende zienswijze vanuit de Autoriteit Toetsing Regeldruk ontvangen • Er is vanuit een ecologisch perspectief gestart met het opstellen van een uniform afhandelingskader voor vergunningverlening.	Q4 2026: juridisch traject afgerond waarna het wijzigingsbesluit per 2027 in kan gaan.
	UP22 Beperking risico's grote containerschepen boven de Waddeneilanden	Ministerie IenW	Het doel om de internationale scheepvaartsector te bereiken en bewust te maken van de risico's voor de scheepvaart boven de Waddeneilanden is bereikt.	Het initiatief is afgerond. De inhoudelijke doorwerking en continuïteit wordt geborgd via de vastlegging van de maatregel in IMO's Ships Routing Guide. Deze is van

				toepassing zolang er niet aan de maatregel veranderd wordt.
Kennis, monitoring en voortgang	UP24 Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda	Ministerie IenW	Begin 2025 werd geconstateerd dat er onduidelijkheden waren over de rollen en verantwoordelijkheden van de partijen, dat er vanuit de MT leden het verlangen bestond om beter in contact te komen met de Waddenacademie en dat er geen duidelijk afspraken bestaan waren aan wie of aan welk gremium de Waddenacademie rapporteert over de voortgang en het werkplan, jaarverslag en kennisagenda. Daarnaast waren er ook geen afspraken over welke organisaties worden betrokken in de totstandkoming van de producten. In 2025 zijn daarom afspraken gemaakt de rollen en verantwoordelijkheden van de partijen, de criteria van het werkplan, de werkwijze en het mandaat. In januari 2025 is een begeleidingsgroep Waddenacademie ingesteld. De kennisprogramma's 'Zoetwaterhuishouding Waddengebied' (UP19) en 'Sedimenthuishouding Waddenzee' (UP23) zijn in het BOW van 27 november 2025 vastgesteld. Evenals het werkprogramma 2026 van de Waddenacademie	In 2026 wordt toegewerkt naar het BOW in het najaar van 2026. In 2027 zal het werkplan afgerond worden.
	UP25 Uitwerken en uitvoeren monitoring en voortgang	Ministerie IenW	De tussentijdse evaluatie van de Agenda van het Waddengebied 2050 en Uitvoeringsprogramma 2021-2026 is in december 2025 afgerond.	In 2026 volgt een besluit over de opvolging van bevindingen en advies uit de tussentijdse evaluatie. Dit wordt in het BOW van juni voorgelegd.
	UP26 Verbeteren synergie tussen monitoring bij vergunningverlening en Basismonitoring	Ministerie LVVN	Het initiatief betreft doorlopende proceswerkzaamheden. De werkzaamheden zijn in 2025 voortgezet, maar hebben niet geleid tot specifieke mijlpalen of opleveringen die afzonderlijk kunnen worden gerapporteerd.	Voor 2026 zijn geen specifieke werkzaamheden of mijlpalen voorzien.
	UP27 Toetsing en toepassing impactanalyse	Ministerie IenW	De methodiek is opgeleverd, gedeeld met de Tweede Kamer en beschikbaar voor toepassing	Bij diverse gremia wordt bekendheid gegeven aan de methodiek zodat deze vaker toegepast gaat worden
Communicatie	UP28 Communicatieplan	Ministerie IenW	Dit initiatief is afgerond. Over 2025 is daarom geen concrete voortgang te melden.	Dit initiatief is afgerond. Voor 2026 zijn binnen dit initiatief geen aanvullende mijlpalen voorzien.
Tot slot	UP29 Doorvertaling Agenda in beleid, beheer, regelgeving en uitvoering	Ministerie IenW	Dit initiatief is een overkoepelend initiatief die de hele doorlooptijd van het UP zal blijven doorlopen. Er zijn geen mijlpalen of besluitvorming vanuit UP29 in 2025. Het kan wel zijn dat de uitkomsten van de evaluatie (UP30 eind 2025) effect zal hebben op het vervolg van dit UP.	Voor 2026 zijn geen specifieke werkzaamheden of mijlpalen voorzien.
	UP30 Evaluatie planperiode en ontwikkeling nieuw Uitvoeringsprogramma voor de volgende tranche	Ministerie IenW	Evaluatie opgeleverd	Q4 2026: Contouren voortgangsrapportage 2027-2032 en Concept van nieuw doelendocument.

Transitie	Bereikbaarheid	Ministerie IenW	De routekaart 'Bereikbaarheid' is, inclusief de vervolgacties, in het BOW van 27 november 2025 vastgesteld. In de routekaart staat waar Rijk en regio tot 2044 naar toe werken om de bereikbaarheid toekomstbestendig te houden voor mens en natuur.	Er zal gewerkt worden aan de vervolgacties uit de routekaart. Q1 2026: Tekenen van samenwerkovereenkomsten. Voor de realisatie van de infrastructuur wordt goed samengewerkt met Rijkswaterstaat, de regio en de netbeheerders. De betrokkenheid van de Waddengemeentes en IenW zal nadrukkelijk een plek krijgen in het vervolgtraject. De adviezen van het OBW worden daarin meegenomen.
	Kust	Wadden-provincies	De Routekaart plus is eind 2025 voorgelegd aan het BOW en hier is (met een aantal kanttekeningen) mee ingestemd. De Routekaart plus wordt in 2026 nader uitgewerkt. Het is een voorgesteld proces om te komen tot een integrale, klimaat adaptieve uitwerking van de Waddenkust.	Eerste helft 2026: • Analyse van de mogelijke gezamenlijke uitwerking van een omgevingsprogramma voor de gehele waddenkust • Betrekken en bespreken van de aanpak met alle relevante stakeholders • Voortgang terugkoppelen aan OBW / BOW Tweede helft 2026: • Voorleggen besluit over gezamenlijke aanpak en/of samenhang tussen regionale uitwerking in provinciale omgevingsprogamma's / uitwerking onder de NOVI
	Visserij	Visserijsector	T4; nog volop in ontwikkeling en uitvoering. In 2025 is de saneringsregeling voor garnalenvisserij gepubliceerd waar ook garnalenvissers van gebruik maken die op de Waddenzee actief zijn/waren. Dat betekent dat het aantal actieve garnalenvissers op de Waddenzee zal dalen (onderdeel van T4). Verder lopen er gesprekken met overheden over een aanvulling op het gesloten gebied voor garnalenvisserij, voor Mosselvisserij lopen zelfde zaken doorlopend in het mosselconvenant.	Voortgang nu niet in te schatten. Van diverse factoren afhankelijk, zoals rechtszaken (op Wnb-garnalenvisserij), doorloop mosselconvenant en politieke invloeden.
	Klimaat	Waterschappen	De Routekaart plus is eind 2025 voorgelegd aan het BOW en hier is (met een aantal kanttekeningen) mee ingestemd. De Routekaart plus wordt in 2026 nader uitgewerkt. Het is een voorgesteld proces om te komen tot een integrale, klimaat adaptieve uitwerking van de Waddenkust.	Eerste helft 2026: • Analyse van de mogelijke gezamenlijke uitwerking van een omgevingsprogramma voor de gehele waddenkust betrekken en bespreken van de aanpak met alle relevante stakeholders